Anul XVII. Decemvrie 1927 Nr. 12.

REVISTA TEOLOGICĂ

ORGAN PENTRU ŞTIINŢA ŞI VIAŢA BISERICEASCA

SUB PATRONAGIUL

I. P. S. SALE ARHIEPISCOP ŞI MITROPOLIT NICOLAE

CUPRINSUL:

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA: SIBIIU, STR. MITROPOLIEI Nr. 32

SIBIIU,
TIPARUL TIPOGRAFIEI ARHIDIECEZANE.

Anul XVII. Decemvrie 1927 Nr. 12.

REVISTA TEOLOGICĂ

organ pentru ştiinţa şi viaţa bisericească.

ABONAMENTUL: Pe un an 180 Lei. Pe o jumătate de an 90 Lei. Un număr 15 Lei.

De Crăciun.

„Doamne, strigat-am către Tine, auzi-mă!"

Cum se lămuresc în zori lacrimile nopţii, picurate pe crinii câmpului, aşa să mi se lămurească fecíoria inimii mele, înaintea Ta, Doamne!... Cum scânteiază stelele cerului în bezna nopţii, aşa să scânteieze virtuţile sufletului meu în negurile de păcat ale lumii!...

Cum strălucesc în soare zăpezile povârnite pe culmi, aşa să strălucească înaintea Ta, de înţelepciunea vieţii, căruntețele mele!...

Cum înfloreşte nufărul din adâncurile apelor, aşa să înflorească sufletul meu din adâncurile sfinţeniei Tale!... Cum striveşte bobul de grâu bulgărul de pământ şi odrăsleşte spornic pe brazdele lumii, aşa să răsbească sfinţenia Ta, lutul trupului meu, ca să rodească pentru Impărăţia Ta!...

Cum murmură şipotul în vadul văilor tainice, aşa să murmure rugăciunea mea în văile suspinului şi spaimelor vieţii!...

Cum prieşte sporul norilor, şi-al luminii roadelor pământului, aşa să priească binecuvântările Tale osârdiilor mele — pentruca viaţa mea să nu fie

floare risipită de vârtejuri în tină, fără frumseţe şi fără nădejde de rod!...

* * *

Primeşte-mi, Doamne, rugăciunile mele fierbinţi şi mă învredniceşte să mă apropii de taina cea mai presus de fire a sfintei şi proslăvitei Tale Intrupări, pentrucă Tu, numai celor ce se smeresc în rugăciuni râvnitoare, le împărtăşeşti harul descoperirii negrăitelor Tale puteri!...

* * *

Tu, Doamne, mă aştepţi cu iubire din ceasul naşterii mele în lume, ca să mă plec poruncilor Tale. Ci eu ispitindu-mi azi cugetul, mă dovedesc a fi cu totul strein de dragostea şi poveţele Tale!

Tu, ai luat chip de rob, pentruca eu să mă fac stăpân pierzătoarelor mele patimi! Tu ai biruit pentru mine, iar eu am fost biruit fără Tine! Tu ai iubit sărăcia firii mele, iar eu n'am primit bogăţia inimii Tale. Tu te-ai făcut om pentruca eu să mă îndumnezeesc şi iată până acum n'am purces încă pe drumul desăvârşirilor Tale! Păstorilor li s'a arătat în slăvi luminate, soborul de îngeri, iar înţelepţilor li s'a arătat steaua călăuzirii spre Tine.

Ci eu învrednicit de Tine să fiu păstor de suflete şi înţelept prin cercetarea Scripturilor sfinte, nu mai văd nici îngerii nici steaua.

Că lipindu-mi inima de pământ m'am depărtat de cer şi ochii mei nu mai văd minunile Tale şi auzu-mi nu mai desluşeşte slavosloviile Tale.

Cărările mele nu mai duc spre peştera smereniei Tale şi a înălţării mele, ci spre sălaşul trufiei şi-al întinărilor de multe feluri.

In ceasul acesta de noapte, mă simt părăsit şi pustiu, pentrucă am părăsit dragostea Ta şi pustie am lăsat peştera întrupării Tale slăvite.

Tu mă aştepţi şi acum să viu la Tine, iar eu de mult nu te mai aştept să intri în inima mea. Tu Te-ai întrupat pentru mine, iar eu am întrupat pă-

catul în sufletul meu. Ci păcatul cel înşelător îmi roade fără îndurare sufletul meu şi mi-l istoveşte de toată virtutea. Doamne! Grăbeşte, de-mi ajută! Varsă din plin harul Tău în ființa mea, că ori unde prisoseşte păcatul, îmulțeşti şi Tu mila! Taina cea mai presus de fire a naşterii Tale, să-mi fie, azi, prielnică renaşterii firii mele, înțelepțirii minții mele, şi sfințirii inimii mele. Amin! Prof. Dr. Gr. Cristescu.

PAPINI

Fuga în Egipet.

Un poet creştin, italian, i-a cântat pruncului Isus acest cântec de leagăn: «Dormi, copile şi nu plânge — Dormi, copil ceresc, — Furtunile nu vor îndrăzni — Să urle deasupra capului tău».

Dar fiul Mariei nu s'a născut ca să doarmă; şi furtunile pot urla: El nu se va îngrozi de ele.

Mai mult decât Siddharta, el merită numele de **Deştept.** *El nu poate dormi în iesle între mugetele boului şi zbieretele asinului — precursorii atâtor altor zbierete ce-o să-i urmeze paşii; El nu poate dormi, când tropăitul ucigaşilor lui Irod se apropie. El nu va dormi în veac, până la zbuciumul solitar din grădina Getsimani.*

Nici Maria nu poate dormi. Intr'o seară, când umbrele nopții abea prind a se lăsa asupra Vifleemului, Maica Domnului pleacă, în taină, ca o fugară urmărită, ca o hoață: ea-i fură regelui o viață, şi-i izbăveşte poporului o nădejde; îşi strânge copilul la sân.

Se îndreaptă spre Egipet, trece prin Canaan şi des de dimineață ajunge în hotarele Nilului, în ținutul Mizraim pentru care părinții ei au vărsat atâtea lacrimi.

Isus, urmaşul lui Moise, şi în acelaş timp Anti-Moise, urmează în sens contrar drumul celui dintâi răscumpărător. Sub sceptrul Egipteanului, Evreii erau sclavi neastâmpărați şi apăsați. Păstorul Madianului se face păstorul lui Israil în pustie şi îşi conduce poporul îndărătnic în țara Jordanului şi a viței miraculoase. Neamul lui Isus, plecat cu Avram din

Caldeia, a ajuns cu Iosif în Egipet; Moise l-a adus înapoi din Egipet în Canaan; astăzi cel mai mare dintre liberatori caută loc de refugiu pe țărmurii acelui râu, unde primul Mântuitor a fost scăpat din ape, iar el i-a scăpat pe ai săi.

Egipetul, țara imfamiilor și-a strălucirilor antice, India Africană, în care undele istoriei se pierd în marea morții — Pompei și Antoniu acolo își sfârșiseră visul lor imperial și viața lor — țară îmbelșugată născută din apă, încălzită de soare, stropită cu sângele neamurilor, locuită de fiară de tot soiul, țară absurdă și supranaturală — Egipetul era, prin contrast, azilul predestinat al fugarului.

Bogăția Egipetului izvora din nămolul pe care Nilul îl revărsa an de an peste deșertul împopulat cu reptile. Obsesia Egipetului era moartea; poporul o refuza și o nega. El pretindea că o învinge prin refacerea materiei, prin îmbălsămare, prin portretele fidele sculptate de sculptor în peatră. Eghipteanul bogat și murdar, fiul noroiului, închinător al boului și al cinocefalului, nu voia să moară. El își zidea, pentru a doua viață necropole uriașe, pline de mumii împodobite și parfumate, de figuri de lemn și marmoră; el ridica piramide de-asupra cadavrului său, pentruca mormanul de piatră să-l apere de neant.

Când va putea vorbi, Isus va osândi Egipetul: și Egipetul nu e numai la țărmurii Nilului; el n'a dispărut încă de pe fața pământului, cu ulii și cu șerpii săi. Isus va răspunde terorii lui prin cuvinte vecinice; el va osândi idolii; va osândi bogățiile cari izvoresc din noroiu și se întorc în ele.

El va învinge moartea fără mausolee și fără sicrie de peatră, fără statui de bazalt. El va birui moartea învățând că păcatul e mai lacom, mai pustiitor decât viermii și că inima curată este unicul parfum care mântue pe om de putreziciune.

Inchinătorii noroiului, robii bogăției și ai animalelor, nu se vor mântui în veac. Fire-ar criptele lor înalte ca munții și împodobite ca ghineceele regale, albe ca mormintele fariseilor, ele nu vor păstra decât cenușa, noroiul care-și schimbă forma, hoitul lor de animal. Triumful asupra morții nu se câștigă zugrăvind viața pe lemn sau pe peatră: peatra se macină, lemnul putrezește, amândouă se fac cenușe, amândouă sunt țărână — în veac.

Trad. de N. COLAN.

Amintirile unui preot romano-catolic devenit preot ortodox.

(Urmare).

Deci tocmai în momentul, în care eu mă umileam înaintea D. Pallu din dragoste de pace, lumea lucra în mod ipocrit ca să fiu censurat din partea Indexului, zicând că nu voiau condamnarea mea.

Ipocriţii!

Trebuie să spun că dacă mă plecai în faţa D. Pallu, am făcut-o pentru a asculta de unii prieteni, cari prevedeau că o opunere din partea mea ar putea să aibă inconveniente grave. Idea mea primă a fost să combat observaţiile D. Pallu, şi am citit prietenilor mei un răspuns, pe care ei îl găseau drept, dar periculos. De dragul lor eu l am sacrificat şi scrisei o scrisoare supusă spre a le împlini plăcerea. Urma a dovedit, că ei se înşelau cu privire la sentimentele adversarilor mei. Mai bine aş fi făcut să fi trimis prima mea scrisoare care era astfel concepută:

Paris, 10 Septemvrie 1851.

Prea Sfinţite!

«Am primit scrisoarea pe care Prea Sfinţia Voastră a binevoit a-mi adresa cu privire la lucrarea mea Istoria Bisericii din Franţa. Imi place a crede, Monseniore, că Sfinţia Voastră a fost profund mişcată de vizita pe care am încercat să i-o fac la Seminarul din Saint-Sulpice în decursul petrecerii sale la Paris şi de trimiterea lucrării mele, ce v'am făcut. Numai cât eu aş fi preferit ca bunele voastre sentimente faţă de mine să se fi manifestat altcum decât prin scrisoarea Voastră către L'Ami de la Religion. Permiteţi-mi să spun Sfinţiei Voastre, că venerabilul vostru predecesor Monseniorul Fabre des Essartes merita consideraţia Voastră în aşa măsură ca Sfinţia Ta să nu fii umilit, fiind confundat cu dânsul într'un anunţ de jurnal. Eu n'am avut nici un amestec în acest anunţ, dar din moment ce nu Vă numia într'ânsul, Sfinţia Voastră aţi fi putut să nu interveniţi, fiindcă lumea ştia că Monseniorul Fabre des Essartes este acela care aprobase cartea mea.

Este adevărat Monseniore, că D-Voastră căutaţi să reduceţi aprobarea lui. El n'ar fi cetit după Sfinţia Voastră, decât câteva

pagini din lucrarea mea înainte de a o aproba. Bunii mei amici din Blois, care v'au dat această informaţie despre mine, ştiu bine că au *minţit.* Numai în fruntea vol. al 3 lea am putut eu publica aprobarea pe care Monseniorul Fabre de Essarts a dat-o sub formă de scrisoare. Bunii mei prietini din episcopia Voastră ştiu bine, că numai în urma intrigelor lor aprobarea n'a fost pusă în fruntea vol. I, în forma ce se dă de obiceiu unor documente de acest fel; ei ştiu bine, că primul volum a fost examinat în manuscris în numele Monseniorului de dl Abate Guillois, vicar general cel mai savant teolog al diecezei; ei ştiu că acest volum a fost trimis de cătră Monsenior tipografului său contra voinţei mele; ei ştiu că volumele următoare au fost examinate de cătră dl abate de Duloy superior de seminar mic, care cetia probele împreună cu mine şi care dedea seamă de ele Monseniorului. Poate oare cineva spune după toate acestea că Monseniorul Fabre des Essarts a aprobat o carte, pe care el nu o cunoştea? Bunii mei amici atât de servili pe când el trăia, îl insultă acuma când este mort; îi recunosc eu bine din această purtare a lor.

Pentruce oare Sfinţia Voastră a îndurat în aşa măsură influenţa acestor oameni cărora eu nu le-am făcut niciodată nici un rău şi care n'au nimic să-mi reproşeze, dar care nu vreau să sufere ca un preot tânăr studios, să facă ceeace n'au putut să facă niciodată. Dacă judec din scrisoarea Voastră, Monseniore, ei v'au făcut un bun portret despre caracterul meu. Sfinţia Voastră ar voi să mă facă să cred, că m'a judecat aşa de aspru după însăşi lucrarea mea pe care ar fi cetit-o înainte de sosirea la Blois. Imi place a crede că lucrarea mea nu v'a fost cu desăvârşire plăcută, dar Sfinţia Voastră n'a putut vedea că eu aş fi un om duşman al autorităţii, invidios faţă de aceia care au posedat-o şi fericit ai putea critica. Nu, Monseniore, eu nu sunt aşa om şi nu apar astfel. Când documentele istorice au stabilit că cutare sau cutare personaj a greşit, s'a înşelat, eu am spus o cu linişte şi eu pot să mă mândresc că eu n'am întunecat nici când vre-una din gloriile bisericii. Scopul meu a fost să le pun în lumină şi am făcut acest lucru dupăcum am ştiut mai bine. Vă mulţumesc Monseniore de elogiile făcute lucrării mele; eu am primit multe altele, dupăcum Sfinţia Voastră o ştie şi o afirmă. Am primit atari dela un mare număr de episcopi, cari mi-au trimis felicitările lor prin mijlocirea vene-

rabilului Vostru predecesor. Dar să nu credeţi Monseniore că aceste laude mi-au inspirat mândria. Ele nu sunt pentru mine decât o încurajare de-a lucra din ce în ce tot mai bine şi de a mă face din ce în ce tot mai vrednic de ele.

«Eu ştiu bine, Monseniore, că am lucrat ingrabă, cum spuneţi înşi-vă. Greşala revine veneratului vostru predecesor, care m'a silit dând împotriva voiei mele tipografului său primul volum al lucrării mele. Dar dacă sunt încă tânăr, am muncit de când sunt preot, cam patrusprezece ore pe zi. Această muncă îndărătnică, unită c'o capacitate, pe care Sfinţia Voastră binevoieşte a o recunoaşte, poate echivala cu viaţa destul de lungă a bunilor mei prietini din Blois, cari n'au făcut niciodată nimic. E mult de când ei îmi reproşează că n'am studiat din destul teologia. Eu regret, că Sfinţia Voastră a primit cu atâta uşurinţă acest reproş ridicol. In vremea studiilor mele în seminar, eu am studiat teologia mai mult şi mai bine decât conşcolarii mei; D. Richaudeau, profesorul meu, care era bibliotecar, va putea spune Sfinţiei Voastre câte opere teologice am cetit. Eu nu puteam să pierd vremea asemenea celora, cari pretindeau a studia atât de aprofundat cartea lor clasică, şi cari se ocupau, cei mai mulţi, cu totul altceva, decât cu teologia. De vremece Sfinţia Voastră a cetit lucrarea mea, a trebuit să vază, că chestiunile teologice sunt tratate cu grijă şi înţelegere. In examinarea minuţioasă pe care a făcut-o, n'a găsit decât un singur reproş a mi face din punct de vedere doctrinal. Acest unic reproş este el oare întemeiat? D-voastră îmi obiectaţi, că am zis: «Noi nu credem Biserica o monarhie».

Iată textul meu în întregimea lui.

«După D. de Maistre (de l'Eglise gall, livre II. c. VI). Biserica este o monarhie, sau nu este nimic. Noi nu credem Biserica o monarhie, şi noi o credem ceva». Urmează, într'o notă foarte lungă, combaterea d. Guizot, care pretinde că Biserica a trecut succesiv prin formele democratică, aristocratică şi monarhică. El face din papa un rege asămănător celorlalţi regi. Totuşi, Isus Hristos a zis: Ştiţi că domnii păgânilor îi domnesc pre ei şi cei mari îi stăpânesc pre dânşii; iar între voi nu va fi aşa. Nu se poate deci spune, în genere, cu dd. de Maistre şi Guizot că Biserica este o monarhie, fără a se ridica în contra cuvintelor lui Iisus Hristos. Dacă vrea cineva ca ea să fie o

monarhie, trebuie a-i determina caracterul particular, care nu trebuie să fie nici antievanghelic nici anticreştin.

«Sfinţia Voastră a formulat aşadar, izolând fraza, pe care a citat-o din context, o propoziţie care ar fi fost condamnată chiar din partea Sorbonei. Imi iau voie să fac Sfinţia Voastră observarea, că Sorbona, foarte galicană, n'acepta idea monarhică a. d. de Maistre, foarte fanatic ultramontan. Pentru I. de Maistre Biserica este o monarhie absolută. După Sorbona, papa este supus canoanelor; cea mai înaltă autoritate în Biserică este sinodul; sinodul poate judeca şi condamna pe papa. După Sorbona, monarhia bisericii nu se asamănă deci cu celelalte monarhii; ea nu este nici cea a lui I. de Maistre, nici cea a d. Guizot. Este tot aceea ce am susţinut eu, şi cenzura Sorbonnei îmi este mai curând favorabilă decât contrară.

Dv. ştiţi bine, Monseniore, că cu câteva cuvinte izolate din context poţi pune în cârca unui scriitor tot ceeace îţi place.

Sfinţia Voastră ar fi voit ca în legătură cu o expresie, de care lumea a putut să abuzeze, dar care poate fi înţeleasă într'un mod catolic, eu să fi intrat în luptă împotriva Richeriştilor şi a Ianseniştilor. Eu n'am făcut, Monseniore, o carte de polemică, ci o carte de istorie. Voi vorbi despre Richerişti şi despre Ianseniştí, când voiu fi ajuns la epoca lor. Sfinţia Voastră găseşte rău, că eu n'am protestat în contra elogiului ce s'a adus lucrării mele în revista dl. abate Chantôme.

Lucrarea este de D. abate Louber, camaradul meu în seminarul din Blois. DD. Chantome şi Louber sunt doi preoţi de cel mai mare merit; ei nu mi-au atribuit nici una din ideile pe care le expun în revista lor. Ei au voit să-mi dea o dovadă de simpatie fâcând o dare de seamă despre lucrarea mea; împotriva cărui lucru aş fi putut eu protesta? Pentruce aş fi făcut greutăţi celor doi preoţi, cari pot avea păreri, pe care Sf. Voastră nu le împărtăşeşte, dar cari nu sunt de aceea mai puţini preoţi instruiţi, cucernici, vrednici de respect.

D-Voastră îmi faceţi o crimă din părerea mea asupra chinurilor aplicate ereticilor. Ce am scris eu oare asupra acestui subiect? Că e regretabil, că clerul s'a năpustit împotriva ereticilor într'un mod violent şi a lăsat să fie arşi. Iată tot ce am zis la paginele, pe care le-aţi indicat; şi am zis-o cu cea mai mare moderaţie.

Sfinţia Voastră ar dori cumva ca eu să fi fost partizan al torturilor şi al rugurilor?

Eu n'aş putea nici când, Monseniore, să accept o astfel de opiniune. Ea este contrară conştiinţei mele de creştin.

Celelalte observări ale Sfinţiei Voastre se raportau la politică şi la opiniunile galicane şi ultramontane.

Sub acest îndoit raport, este vorba despre nişte opiniuni libere. Sfinţia Voastră are dreptul să aibă cele care îi convin şi eu cele pe care le găsesc juste. Am întâlnit preoţi la Paris, cari m'au acuzat de tendinţe ultramontane; Sfinţia Voastră îmi face observarea că sunt prea galican. Adevărul este între aceste două critici contradictorii. Eu am fost istoric; în aceasta calitate eu m'am exprimat când pentru când contra unor teorii, pe care le-am apreciat după împrejurări. Pentru mine adevărul istoric trebuie să fie singurul scop, pe care trebuie să-l aibă în vedere un istoric. Eu recunosc că 'am fost mai curând galican decât ultramontan. Pentruce? Pentrucă adevărul istoric îmi făcea din aceasta o datorinţă.

D-Voastră, Monseniore, sunteţi ultramontan şi profesaţi despre Biserică şi despre papalitate nişte doctrine pe care eu nu sunt obligat să le admit. Din moment ce un papă se prezintă în istorie, ultramontanii se pronunţă într'un mod absolut pentru acest papă în orice împrejurare.

Eu am dreptul să cred, Monseniore, că un papă poate să se înşele. Au fost papi decăzuţi, violenţi, necuraţi. Sunt eu dator să mă plec înaintea viciilor lor, când le întâlnesc în istorie? Sunt eu dator să recunosc papilor darul infalibilităţii? Nu, Monseniore; acest dar al infalibilităţii, eu am dreptul să nu-l recunosc nici papei, nici scaunului din Roma. Eu îl recunosc Bisericii catolice, iată tot ceeace sunt obligat să cred, şi Sfinţia Voastră n'are dreptul să-mi ceară mai mult.

Am crezut că sunt dator să spun aceasta, Sfinţia Voastră, cu toată sinceritatea: ceeace numeşte ea principalele sale observări nu-mi pare întemeiat. Rezultă din ele că aprecierile D-Voastre istorice nu se acordă cu ale mele; cât priveşte însă doctrinele catolice, Sfinţia Voastră n'a putut găsi nici o observare serioasă de făcut.

Ceeace aţi putut scoate în relief din cele şapte volume mari, se reduce prin urmare la foarte puţin lucru. Daţi-mi să examinez, Monseniore, o simplă broşură asupra chestiunilor de

istorie sau de teologie; şi eu iau angajamentul, că eu voiu găsi încă mai multe locuri vrednice de critică, decât câte a-ţi indicat D-voastră în cele şapte volume ale mele. Imi va fi de ajuns pentru aceea să mă inspir din acelaş spirit cu care Sfinţia Voastră a abordat lucrarea mea.

Eu regret, Monseniore, că sunt obligat să mă exprim astfel. Dar eu nu pot vedea în scrisoarea voastră, decât expresia sentimentelor, de care bunii mei prieteni dela episcopia Voastră mi-au dat atâtea dovezi. Eu mă adresez mai curând lor, decât Sfinţiei Voastre, al cărui prea respectuos servitor am onoarea să fiu

Abatele Guettée.

D. Pallu n'ar fi ţinut seamă desigur de această scrisoare. El n'a ţinut multă nici de cea pe care o primi şi în care eu îi promiteam îndreptările. Oamenii nu-mi mai dădură vreme să le termin. Părintele Gauthier ţinea să se vază cât era el de puternic la Roma.

IV.

Cum am aflat că mi-a fost interzisă lucrarea. — Frumoasa răsplată pentru devotamentul meu în timpul unei epidemii de holeră. — Am anunţat Monseniorului Sibour hotărârea Indexului. — Dispoziţiile sale. — El mă sfătueşte să mă unesc cu mai mulţi teologi pentru a combate Indexul. — Corespodenţa mea cu nunţiul şi prefectul Congregaţiei Indexului. — Mici caraghioslâcuri la arhiepiscopie. — Primele polemici cu ziarele. — Eu cer examinatori cari se declară însă incompetenţi. — Scrisorile Monseniorilor Piu de Poitiers; Gousset de Reims; Pallu de Blois. — Arhiepiscopia cercetează şi aproabă scrisorile mele din ziare. Abatele Migne şi gazeta sa. — Supunerea radicală a librarilor Guyot. Arhiepiscopul înşelat de ultramontani. — Câteva îndemnuri ale d-lui Lequeux în numele arhiepiscopului. — Am văzut atunci că arhiepiscopul are să mă părăsească dupăce mă încurajase. I-am spus că trebue să examineze cartea mea; el refuză. — Aşa zisa supunere a d-lui Lequeux. — El e apărat şi se apără singur printr'o scriere cu titlul: «Memoriu asupra dreptului comun». — Purtarea mea e cu mult mai sinceră.

In timpce duşmanii mei se uniau contra mea şi se dedau la cele mai josnice intrigi, eu îmi făceam datoria faţă de nenorociţii cari erau aduşi la spitalul Saint-Louis, atinşi de holeră. Bântuia o groaznică epidemie Ziua şi noaptea eram chemat la căpătâiul acestor nefericiţi pentru a-mi face slujba. Colegul meu, fricos de boală, se sustrăgea dela obligaţiile sale, aşa că-i îndeplineam tot cu serviciul lui. Timp de trei luni n'am putut

să părăsesc o clipă spitalul. Abia când a început să decrească epidemia m'am hotărât să ies până în Bulevard să mă distrez şi să schimb puţin aerul. Am cumpărat ziarul «Adunarea naţională», îl deschisei şi ochii mei căzură asupra unei notiţe astfel concepută: «Cetim în gazeta de Augsburg: «Istoria Bisericii Franţei, de dl abate Guettée e pusă la Index».

A fost un obuz ce-a explodat în capul meu. Această ştire venea ca o răsplată pentru devotamentul şi hărnicia cu care am lucrat între contaminaţi.

Primul gând mi-a fost să alerg la arhiepiscopie să văd dacă Monseniorul Sibour ştia ceva despre afacerea asta. Inainte de a ieşi din spital n'am avut timp să-mi fac toaletă absolut de loc; barba mea era de vre-o opt zile neîngrijită. Din pricina asta am şovăit un moment, dar mă hotărâi repede; am luat o trăsură şi m'am îndreptat spre arhiepiscopie. Lucrul era prea serios pentru a mai ţinea seamă de câteva mici detalii de toaletă şi apoi eram sigur că arhiepiscopul o să mă primească.

Şi într'adevăr el m'a primit foarte cordial. I-am zis: «Să mă iertaţi, Monseniore, că mă prezint în ţinuta aceasta aşa de neglijată, însă n'am avut timpul să mă îngrijesc» şi i-am adus la cunoştinţă cum am aflat de punerea la Index a lucrării mele. Am adăugat: «De altfel fără îndoială că Excelenţa Voastră ştie cu mult mai bine decât mine».

— Nu ştiu absolut nimic, d-ta eşti primul care mi-aduc ştirea aceasta. Iată cum ştiu să se poarte cei dela Roma. — Dumneata eşti preot în dieceza mea; publici o carte şi, fără a mă încunoştiinţa, ei condamnă lucrarea şi ating indirect pe preotul meu. Ce îndrăzneală!» Timp de un sfert de ceas Monseniorul Sibour a vorbit de Roma şi de procedeele ei, fără a se sinchisi câtuş de puţin de lumea ce-l înconjura. Se plimba cu paşi mari prin cabinet şi se înroşise tare. Se vedea că se simţea jignit în autoritatea sa arhiepiscopală. Oprindu-se brusc în faţa mea îmi zise: «Şi ce ai să faci acum? — Voi face Monseniore ceeace veţi voi; sunt de prea puţin timp în dieceza Voastră şi n'aş vrea să vă pricinuesc vre-o supărare. — Şi dacă ţi-aş da toată libertatea? — Atunci Monseniore voi întreba Congregaţia Indexului pentruce mi-a interzis cartea; şi voi promite să îndrept ceeace va fi greşit. — Ai o idee bună şi te aprob. Mai mult, scrie contra Congregaţiei şi dovedeşte-i că n'are nici un fel de autoritate în Franţa. Asociază-te cu preoţii Châtenay,

Delacouture şi Prompsault şi combateţi cu putere toate acţiunile curţii dela Roma; îşi permite într'adevăr prea multe».

I-am făgăduit să văd pe aceşti domni şi să luptăm cu curaj împreună, dacă nu voi obţinea dela Congregaţia Indexului, ceeace-i cer.

Câteva zile după această vizită m'am dus la cei trei preoţi către care mă îndreptase arhiepiscopul. Abatele Delacouture lucra atunci la volumul ce-l publica pentru apărarea d-lui abate Lequeux care era pus la Index cu puţin înaintea mea pentru tratatul său de «Drept canonic», adoptat de seminarii de mai mulţi ani. Abatele Delaconture scria în acelaş timp şi unele articole în «Journal des Débats». Mi s'a părut a fi foarte convins de importanţa sa şi foarte mirat că trebuia să atace Congregaţia Indexului după articolele sale din «Journal des Débats». Fusese atins el însuş indirect prin punerea la Index a Dicţionarului lui Bouillet pe care-l cercetase şi aprobase în calitatea sa de membru al unui comitet de censură, înfiinţat de monseniorul Affre, fost arhiepiscop al Parisului. Işi mulţumise micul său năcaz apărând pe dl abate Lequeux. După el nu trebuia să mai ai de zis ceva.

M'am dus după aceea să caut pe abatele Châtenay. Când i-am adus la cunoştinţă cele spuse de arhiepiscop mi-a spus: «Scumpul meu abate, cunosc lucrarea d-tale şi ţi declar că punând-o la Index curtea dela Roma a făcut o mare neghiobie. Ai toată dreptatea să te aperi, însă nu te încrede în arhiepiscop. Nu e om rău; primele sale impresii sunt bune; dar *te va părăsi*, la cel dintâi inconvenient ce va rezulta pentru dânsul. Să nu cumva să faci ceeace te-a sfătuit el. Voi fi cel dintâi să-ţi iau apărarea în ziarul meu, însă să bagi de seamă ca, apărându-te singur, să ţi iai toate precauţiile».

Am mulţumit abatelui Châtenay şi m'am îndreptat spre abatele Prompsault un adevărat benedictin care-şi petrecea tot timpul în vasta sa bibliotecă. Mi-a promis că mă ajută, dacă aceasta va fi de vre-un folos, în apărarea mea contra Congregaţiei Indexului; însă, a adăogat, «să nu te încrezi mult în ajutorul arhiepiscopului; el m'a îndemnat să fac scrisorile mele către Dom Guéranger; a plătit tipărirea celor dintâi; pe urmă m'a părăsit fără ca să pot şti pentruce.» Era întocmai ceeace îmi spusese abatele Châtenay. M'am lămurit aşadar asupra subiectului lucrării pe care mi-o ceruse arhiepiscopul.

Eram sub aceste impresii, când am primit următoarea scrisoare:

Arhiepiscopia Parisului. Paris, 19 Iunie 1852.

Domnule şi scumpe prietine!

«Monseniorul doreşte să veniţi încă astăzi la dânsul pentru a vă sfătui asupra marei chestiuni a decretelor Indexului. Veţi avea bunătatea să treceţi întâi pe la mine, iar eu vă voi conduce la Monsenior: veţi face aşa ca să fiţi aici *înainte de ora şase seara* sau *către ora opt şi jumătate*, Monseniorul neputând fi liber între aceste ore».

Sunt cu deosebit respect, al D-Voastre servitor:
Lequeux, v.-q.

Convenisem să mă adresez Congregaţiei prin mijlocirea nunţiului, pentru a-i cere lămuriri mai amănunţite. Am scris prin urmare Monseniorului Garibaldi la 8 Februarie.

M'am prefăcut că nu ştiu nimic de hotărârea Congregaţiei care nu fusese încă publicată decât în *Gazeta de Augsbourg.* I-am scris dar Monsignorului Garibaldi întrebându-l dacă într'adevăr exista decretul. N'am primit nici un răspuns. Câteva zile după aceasta, publicându-se decretul în *Journal de Rome* şi în mai multe ziare franceze, am scris o nouă scrisoare pe care m'am dus să i-o arăt şi dlui Lequeux.

Era astfel concepută:

Paris, 27 Februarie 1852.

Monseniore!

«Am avut onoarea a vă scrie pe ziua de 8 ale lunei curente când vă întrebăm dacă trebue să consider ca autentică ştirea despre interzicerea lucrării mele: *Istoria Bisericii Franţei.* Nu mi-aţi răspuns. Imi închipui că, Congregaţia Indexului nu v'a însărcinat tocmai pe D-Voastră să-mi notificaţi hotărârea sa. Superiorii mei bisericeşti, la rândul lor, nu mi-au făcut nici o comunicare. Astfel, Monseniore, eu nu cunosc decretul Indexului decât din ziare. Acest fel de a proceda este legal?

«Cât despre decret în el însuş trebue să vă spun Monseniore că am fost foarte mirat. Sunt sigur că în cele şapte volume ale lucrării ce am publicat n'am pus nici o frază care n'ar putea fi interpretată într'un sens ortodox. Totuş e posibil ca într'o operă aşa mare ca a mea, anumite pasagii să fie po-

sibile de o interpretare care s'ar abate dela doctrina sănătoasă, e imposibil ca într'o lucrare, oricât de puţin întinsă ar fi, să nu poţi interpreta ceva greşit, mai ales dacă cercetând-o nu cauţi să te pătrunzi de înţelesul ce a vrut să îl dea autorul. Dacă înainte de a se pronunţa, Congregaţia Indexului mi-ar fi adus la cunoştinţă ceeace a găsit greşit în lucrarea mea, aş fi ştiut să-i dau explicaţii cari o mulţumiau. Eu ştiu că nu trebue să procedeze aşa ca de obicei, cum procedează cu autorii *clari nominis*, şi are neapărat dreptul să nu mă pună în categoria acestora; dar dacă nu era obligată să-mi ceară lămuriri, putea cel puţin să întrebe superiorii mei bisericeşti despre dispoziţiile mele; ar fi aflat atunci, că întotdeauna le-am ascultat cu respect observaţiile. Membrii Congregaţiei Indexului ar fi putut să ţină seamă de cele de mai sus dacă ar fi voit. Nu era pentru ei o datorie să se informeze şi să nu apară ca persecutori ai unui autor care e tot aşa de bun catolic ca şi ei şi care n'are altă greşală în lucrările sale decât aceea că apără biserica? N'aş putea să le imput, că sunt lipsiţi faţă de mine de acea dragoste creştinească care după Sf. Paul, *nu gândeşte niciodată răul, şi niciodată nu lucrează cu uşurinţă?*

«Congregaţia Indexului, ne voind nici să-mi ceară explicaţii nici să-mi întrebe superiori bisericeşti, trebuia cel puţin să urmeze normele pe cari le-a stabilit papa Benedict XIV în a sa Constituţie *Sollicita*. [1]

[1] Iată aici nişte extrase din această bulă cari vor confirma întocmai ce-am spus noi despre regulele stabilite de Benedict XIV; aceste extracte nu fac parte din scrisoare:

«Raportorii şi consilierii Congregaţiei Indexului trebue să-şi aducă aminte că însărcinarea ce le-a fost încredinţată nu-i îndreptăţeşte să pronunţe cum vor voi condamnarea unei cărţi ce le-a fost supusă spre cercetare: din contră, ei trebue să o studieze cu atenţiune şi fără patimă şi să prezinte Congregaţiei observaţii exacte şi motive temeinice; aceasta, ca să poată da Congregaţia o judecată dreaptă asupra cărţii şi să decidă proscrierea, corectarea sau achitarea ei». (§ 15).

«In ce priveşte diferitele păreri şi sentimente ce le conţine cartea, ei să ştie că nu trebue să se pronunţe decât cu un spirit liber de orice prejudecăţi; să nu aibă în vedere motivele de naţionalitate, de societatea din care face parte, de şcoală sau institut; să lase la o parte orice spirit de partid, să aibă înaintea ochilor numai şi numai dogmele sfintei Biserici şi doctrina comună a catolicilor care e cuprinsă în decretele conciliilor generale, în constituţiile pontifilor romani şi în învăţătura părinţilor şi a învăţaţilor drept credincioşi. Ei trebue să mai ştie în sfârşit că există un mare

«Eu am motive puternice să cred că n'a fost aşa şi să gândesc, că în loc să mi citească lucrarea în întregime, de a face comparaţie între pasagiile aşezate în diferite părţi, de a cerceta frazele fără ale isola de contextul lor, de a alege părţi şi a interpreta favorabil ceeace putea fi înţeles într'un sens heterodox, de a se ridica deasupra spiritului de partid, de a nu lua drept bază a judecăţii lor decât doctrina comună a Bisericii am precum am spus, dreptate când cred că decretul Congregaţiei Indexului n'a fost dat decât în faza unor fraze izolate rău înţelese, cari i-au fost trimise din Franţa într'un memoriu dictat şi influenţat din spirit de partid.

Dacă, precum se spune, Congregaţia Indexului a fost supusă în ce mă priveşte unei influente aşa zicând a unei camarile ultramontane, eu o plâng sincer, căci acest partid, odinioară fanatic partizan al libertăţii, astăzi de un despotism fanatic, nu putea să-i inspire decât decrete nedrepte şi arbitrare.

«Aşa fiind Monseniore şi lăsând la o parte argumentele pe cari le-am enumărat mai sus, eu vreau să cred că Congregaţia Indexului a urmat regulele prescrise de Benedict XIV; ea are un mijloc foarte simplu de a-mi dovedi aceasta trimiţându-mi memoriul după care a remis decretul.

«Nu de mult un vicar general se plângea, că nu ştie de ce i s'a pus la Index o broşură al cărei autor era el, iar un

---

număr de păreri cari samănă foarte bine cu ale unei şcoli, instituţie sau naţiune şi sunt atăcate şi respinse de alţi catolici, fără ca credinţa şi religia primindu-le să fie cât de puţin atinsă. Sf. Scaun cunoaşte această divergenţă de păreri; el o permite şi lasă acelea care este părere un grad de probabilitate». (§ 17).

«Să se ştie că nu se poate da o judecată dreaptă despre sensul autorului dacă nu i se ceteşte cartea în întregime, dacă nu se compară între ele pasagiile aşezate în părţi diferite; dacă nu se pătrund de ideea generală a autorului şi de scopul ce şi l-a propus. Nu trebue să se pronunţe asupra unei fraze izolată de textul ce-o înconjoară şi fără a avea în vedere alte fraze din cuprinsul cărţii, căci se poate întâmpla că un autor vorbeşte într'o parte într'un fel cu totul superficial şi întunecat, iar în altă parte mai pe larg şi limpede asupra aceluiaş subiect, când întunecările stilului cari dau părerii lui aparenţa de greşală au fost luminate în întregime, fraza suspectă e recunoscută liberă de orice pată.» (§ 18).

«Dacă un autor, catolic, din altă parte care se bucură de bună reputaţie pentru purtarea şi doctrina sa, are fraze cu două înţelesuri, dreptatea cere ca, cuvintele sale să fie interpretate cu bunăvoinţă şi adoptate în cea mai mare parte, atât cât se poate». (§ 19).

ziar, fie zis ultramontan, îi răspundea, că putea foarte uşor să afle, cerând memoriul consilierului. Ei bine, Monseniore, eu cer ca memoriul celui ce-a cercetat lucrarea mea, să-mi fie comunicat. Această cerere este dreaptă; căci dacă, după sf. Paul, supunerea noastră cuvintelor divine trebue să fie raţională, cu atât mai mult trebue să ne supunem unui decret al Indexului. Ori, pentruca să am un fel bun de a raţiona în faţa acestui decret, trebue să-i cunosc principiile pe cari se bazează.

«Binevoiţi Monseniore, a transmite cererea mea Congregaţiei Indexului şi a primi asigurarea profundului meu respect.

„Abatele Guettée“.

Monseniorul mi-a răspuns în termenii următori:

«*Domnule abate!*

«V'am primit amândouă scrisorile; însă, când mi-a sosit prima, ***eu nu ştiam decât din svonuri despre afacerea de care-mi vorbiţi, aşa că nu v'am putut răspunde.*** Pentru a lămuri a doua scrisoare, treceţi pe la mine mâine, Joi, la ora 10 dim.; vă voiu spune, ceeace cred în această chestiune.

«In aşteptare primiţi expresia celor mai distinse sentimente ale mele.

(Va urma). **Ilie Beleuţă.**

Pentru ceice cântă.

«Voim, ca ceice vin în biserică spre a cânta, să nu întrebuinţeze nici strigări necuviincioase, nici să silească firea spre răcnire şi nici să zică ceva ce bisericei nu-i convine, ci cu mare luare aminte şi umilinţă să aducă lui Dumnezeu, privitorului celor ascunse, astfel de cântări, căci sfinţitul Cuvânt a învăţat: Fiilor lui Israil se cuvine a fi cucernici».

(Sinodul ecum. VI. canon 75).

«Deci — zice Şaguna în comentarul său[1] *— cântăreţul să cânte cu glas domol, plăcut şi dulce şi să se reţină a cânta prin nas, după nişte apucături vechi, cum sunt teremurile».*

[1] *Enchiridion, pag. 147.*

Relaţiile bisericii româneşti ortodoxe din Ardeal cu Principatele române în veacul al XVIII-lea.

(Sfârşit).

6. Relaţiile bisericii româneşti din Ardeal cu Principatele române în timpul episcopilor Ghedeon Nichitici şi Gherasim Adamovici (1783—96).

Suntem în preajma revoluţiei lui Horia, care voia să scoată din ţiţini stăpânirea ungurească, pentru a da, prin libertate Ardealul stăpânilor adevăraţi cari veacuri dearândul l-au apărat prin vitejia lor devotată şi susţinut prin munca lor istovitoare dar productivă. Voi arăta în alt studiu [1] cum Horia doria eliberarea fraţilor săi ardeleni, prin concursul celor două Ţări române, la care a apelat şi numai împrejurările mai tari ca oamenii au împedecat, ca ajutorul lor unit cu al Românilor din Ardeal, să devină o forţă biruitoare pentru neamul nostru.

Sfârşitul acestei revoluţii îl ştim. Noi persecuţii s'au îngrămădit pe capul bietului iobag român şi dintre cele mai straşnice; cine nu le putea suporta lua toiagul pribegiei. Astfel un nou exod s'a făcut din Ardeal, zeci de mii au plecat, cu tot ce au putut lua cu ei, în Principatele române. Prin aceste dislocări forţate poporul român scăzând într'o parte se înmulţea în cealaltă, iar relaţiile între fraţii liberi şi cei apăsaţi deveniau cu fiecare zi mai puternice.

După zeci de ani petrecuţi în Ţările române căutau să-şi mai vadă în Ardeal satul suferinţelor lor sau al părinţilor pe cari îi acoperise glia pământului de mult şi erau bucuroşi când întâlneau şi numai rude care-i recunoşteau. Iată ce ne spune în această privinţă călugărul Naum Râmniceanu, de care am mai vorbit: [2]. «Am fugit (în 1788) împreună cu un Sfetagoreţ (Muntele Atos), călugăr procopsit în limba elină, la Sibiiu. Fiind eu în etate de 24 ani şi diacon al Mitropolitului Filaret; stareţul meu (care atunci era episcopul Râmnicului) şi ca un adăpat în limba elinească avui curiositatea de multe lucruri, între care (ca unul ce crescusem la ţâţele maicei mele în sud Muscel, la satul Corbii dela râul Doamnei), fiindcă auzisem dela părinţii mei că mi se trage neamul din militarii unui mare sat anume: Jina, nu departe de Sibiu. După ce mi s'a dat paşaportul dela

[1] *Lămuriri nouă privitoare la revoluţia lui Horea* (sub tipar).
[2] *Biserica ortodoxă română*, Bucureşti, XIII, pp. 657—8.

Sibiu, ca să mergem la una din mănăstirile Bănatului, ne-am abătut la numitul sat al Militarilor şi spunând eu numele părinţilor mei şi mai vârtos numele moşu-meu despre tată, care a fost militar, căci tatăl meu a fost preot şi protopop în Ţara Românească[1]. Şi aşa m'am făcut cunoscut militarilor de rudă a lor şi le-am spus că merg la mănăstire în Bănat până se va face pace între Turci şi Nemţi». Intr'alt loc ne spune relativ la acest refugiu la vechile sale rude: «Urmând răzmiriţa cu Nemţii în zilele Măriei Sale Nicolae Vodă Mavrogheni, atunci împreună cu alţii m'am înstrăinat dela Hurez în ţara Neamţului (Ardeal) unde zăbovindu mă cu dascălia şapte ani şi la a optălea m'am întors acasă».[2] Mănăstirea din Bănat, unde s'a adăpostit neastâmpăratul călugăr învăţat Naum, — un fel de Gheorghe Şincai — e cea dela Hodoş-Bodrog unde l întâlnim în 10 Noemvrie 1788, apoi în Lipova în 29 Febr. 1791,[3] iar în 31 Maiu 1794 e în Caniţa (jud. Caraş-Severin).[4] Din părţile acestea s'a întors abia prin 1795 şi ar fi foarte interesant să-i cunoaştem activitatea lui aici timp de şapte ani în contact cu Românii ardeleni cari se frământau pentru o viaţă culturală naţională proprie.

E interesant ce-i scrie Naum unui călugăr din Poiana Sibiiului, aşezat la mănăstirea Neamţului din Moldova, lui Climent: «Prea scumpului meu patriot al Eptapolului Dachiei (= Transilvania), cel din satul Poiana, vecină satului strămoşilor mei, fiică de militari, de unde eu, încă în scutece de 5 luni născut, m'au adus de trupeştii mei părinţi şi de moşii mei despre tată aici în Valahia Dachiei... când am fost de 6 ani am cunoscut pe Sfinţia Ta, erai în vârstă voinicel, de atunci nu te-am mai văzut, vei fi de 70 ani.... moşii mei despre mamă au rămas în Eptapol cu neamul militarilor».[5] Se pare că chiar atunci, după 1812, era în fruntea mănăstirii Neamţului egemenul Silivestru, «născut în stăpânirea ţării ungureşti», om «credincios, cuvios, duhovnicesc şi ştiut de toţi, următoriu al Sfinţilor Părinţi», un ajutor harnic al Mitropolitului Veniamin Costache întru răspândirea culturii religioase prin cărţi tipărite.[6]

[1] In 1761 în urma persecuţiilor religioase trece popa Gheorghe Popocea şi o parte din poporul din Şinca-veche (jud. Făgăraş) în Ţara-Românească. Puşcariu Il., *Documente pentru limbă şi istorie*, I. Sibiu, p. 393.

[2] *Biserica ortodoxă română*, XII, pp. 373, 550.

[3] Erbiceanu, *Viaţa şi activitatea literară a lui Naum Râmniceanu*, ed. Ac. Rom. p. 40.

[4] Iorga, *Ist. literaturii rom. sec. XVIII*, vol. II, p. 243.

[5] *Biserica ortodoxă rom.*, XII, pp. 737—40 (din Bucureşti, 15 Iulie 1823).

[6] Iorga, *Mănăstirea Neamţului*, Văleni, 1912, p. 58.

In 1781 când se începe viaţa de obşte la mănăstirea Cernica «începător fiind» un paisian Gheorghe din Ardeal, venit aici din tinereţe «om cu *ios* şi cu adevărat de neuitată vecinică pomenire», care umblase pe la Ţarigrad, Atos, mănăstirea Dragomirna (cu vestitul Paisie), Bucovaţ.[1]

Popa Vasile din mănăstirea Cornet (jud. Ilfov), de naştere din Ardeal, în 21 Septemvrie 1796, capătă «răvaş» de drum pe chezăşie, ca să se ducă la Braşov, să-şi vadă rudele, însă «numai el cu nevasta şi cu 2 copii, fără alt calabalâc».[2]

Un oarecare Alexe din Marcoş (ţinutul Braşovului) se căsătoreşte a doua-oară cu fata lui Radu Comşa din Teliu «am trăit un an şi am avut o copilă Maria, fiind însă poruncă împărătească de a strânge cătanele, am fugit aici în ţară, lăsându-mi soţia şi copila, am fost lucrător la vii pe Deal, apoi am tras la satul Gheorghani din sudul Dâmboviţei, moşia Banului Ghica şi fiindcă aveam carte, am şezut în casa unui Zamfir Soineanu şi m'am tocmit dascăl la biserică, învăţând şi copiii. Am şezut doi ani aici, am luat de soţie pe Dumitra a unui Nedelcu din acel sat, de un an şi jum. am o copilă şi acum iar e grea». Răducanu Caramlău, ginerele Paharnicului Niculache îl face preot la moşia lui Piţigaia, fugindu-i celalalt... «Am venit la Bucureşti, la Sf. Mitropolie, unde a venit şi boierul şi a vorbit, m'au sfinţit Prea sf. părintele Sevestiv în paraclisul sf. Mitropolii, fiindu-mi duhovnic Sf. Sa părintele Răducanu din Sf. Mitropolie în 4 Decemvrie 1801. M'am dus la Gherghani şi mi-am luat soţia şi m'am aşezat în Piţigaia. Aceasta e cursul vieţii mele». Precum se vede din descrierea vieţii sale popa Alexe a fost un imoral şi un şarlatan, descoperit, Sinodul episcopesc, în 27 Martie 1803, îl caterisește pentru totdeauna ca pe un nevrednic.[3]

Un cleric învăţat din Ardeal, trecând în Ţara Românească, joacă un rol important, fără să-i cunoaştem numele. O scrisoare latină, cu traducere rusească, trimisă prin contele Rumianţev, Kneazului Potenkin în 2 Maiu 1783, ne vorbeşte de un călugăr ungurean, care fusese primit în clerul din Ţara Românească, ridicat apoi, pentru învăţătura lui la demnitatea de Exarh al Mitropoliei din Bucureşti şi dascăl de teologie.

---

[1] *Biserica ort. rom.*, XXII, p. 1009.

[2] *Bibl. Ac. Rom.*, secţia mss. Nr. 655 f. 18.

[3] *Biserica ort. rom.*, XXVII (1903—4) p. 1125.

Acesta se pusese întâiu în relații cu episcopul Filaret de Râmnic, care i-a încredințat diferite misiuni politice în Rusia, Austria și Constantinopol, pierzându-și apoi grația lui Filaret, părăsește țara și trece în Rusia, unde-și caută protecție și existență, propuindu-se ca aducător de coloniști din diferite țeri limitrofe pentru gubernia Chersonului.[1]

Acest cleric ardelean ne spune despre sine: «Eu m'am născut în Ungaria, sunt de neam ungurean, acolo m'am educat. Am învățat în Ungaria și Germania filozofia și teologia. In Valachia m'am tuns de monah la Mitropolia din București, m'am făcut egumen și dascăl de teologie, apoi exarh adecă inspector principal. In 2 Noemvrie 1781 am fost trimis de episcopul Filaret al Râmnicului în Germania (Austria) spre a mă informa dacă va fi cu adevărat războiu».

Călugărul acesta deci, ducea Românii ardeleni, ca coloniști, până la Chersonul Rusiei cum ni se spune. Dar mai avem și o altă știre în aceasta chestiune. O carte grecească scrisă în versuri, «*Istoria bisericească*», tipărită în 1806 și dedicată Mitropolitului Veniamin Costache, are un capitol special despre Unirea Românilor din Ardeal, din care citez atât: «Deci mulți au fugit atunci din Ungaria, împreună cu copii și femei afară în Valahia și din Banatul Transilvaniei părți megieșite cu această Dacie și mulțime nenumărată în Serbia, și s'au strămutat în masă în Rosia. Acolo s'au așezat aceștia și au format colonia lor și există ca coloniști în Malorósia».[2]

Sibiul, ca și Brașovul, era o cetate de refugiu în vremuri de restriste pentru Țara Românească. Aici s'au refugiat în 1788 cu călugărul Naum și Dionisie Eclesiarhul și episcopul Filaret de Râmnic,[3] care în 1789 sfințește de preot pe un gramatic ardelean,[4] iar în 1792 Noemvrie 8 popa Gheorghe născut și crescut în Ardeal fiul lui Ioan, așezat la biserica Adormirii Precestii din mahalaua Silvestru din București e sfințit de episcopul Sevastiei Chir. Iosif.[5] Fiind resmeriță în Țara Românească Ar-

[1] *Anelele societății istorice și arheologice din Odesa*, 1883 cf. *Bis. ort. rom.*, XI (1887–8), pg. 137—144.

[2] p. 206 cf. *Biserica ort. rom.*, XVIII (1904—5) p. 690. Vezi și studiul meu, *Românii de peste Nistru*.

[3] Iorga, *Istoria literaturii românești din secolul al* XVIII-lea, II, București, 1901, p. 342.

[4] Iorga, *Inscripții ardelene și maramurășene I (Studii și doc XII)*, p. 293 ns. XXIX.

[5] Furtună, *Preoțimea românească în sec. al* XVIII-lea, Văleni, 1915 p. 230.

Arhimandritul dela Tismana Stefan, în 29 Octomvrie 1789 aduce moaştele preţioase ale mănăstirii la Sibiu si le pune spre sigură păstrare la bogatul şi darnicul negustor de aici Hagi Constantin Pop.[1] Chir Constantin, om evlavios, cu relaţiile cele mai întinse şi intime cu toţi boerii, episcopii şi preoţii fruntaşi din Oltenia, scrie, în 8 Noemvrie 1778, episcopului Chesarie de Râmnic, că a avut totdeauna în gând cât va trăi să agonisească şi la moarte să lase Sf. Episcopii; trimite două sfeşnice mari, iar în ce priveşte moara sa din Ghioroc, cumpărată dela Stolnicul Vlăduţă Gănescu ştim că a lăsat-o ca şi pe altele, episcopiei de Râmnic.[2]

Adeseori lucrurile de mare preţ din Ţara Românească în vremuri tulburi se aduceau, cum am văzut, în Ardeal, pentru a le feri de distrugerea sau furtul năvălitorilor Aşa vedem, că, în Maiu 1790, Divanul Munteniei cere prin Guvernul ardelean, dela episcopul Gherasim Adamovici capul sf. Axentie dela Cotroceni, căruia i-l dăduse un preot din Braşov.[3]

Refugiaţii trăiau luni, uneori ani de zile în Ardeal şi în acest timp preotul român de aici le îndeplinea toate cerinţele religioase, le boteza, cununa şi înmormânta, etc. Simion Jânaru, protopopul din Făgăraş, cunună pe la 1800 pe Ioan Creţestescu din Bucureşti cu Elena Papazoglu din Scutarii Turciei, desigur fiica unui negustor oarecare din companiile cunoscute.[4]

Nu lipsesc nici daniile domneşti. Aşa de pildă: Alexandru Vodă Ipsilanti, în 2 Iulie 1797, înoieşte o danie de 100 taleri anual, pe care o făcuse în prima sa domnie în Ţara Românească, în 5 Noemvrie 1780, schitului Peştera, cu hramul Sf. Ioan Botezătorul, din ţinutul Ardealului. Călugării acestui schit în fiecare an veneau şi în ziua hramului ridicau aceşti bani dela Visterie.[5]

Ardelenii cari se pricopseau cu avere sau slujbe înalte în Principatele române nu uitau de cei din mijlocul cărora au plecat ei sau părinţii lor ajutându-i, sau de cei cu care acum aveau relaţii zilnice şi i-au ajutat la situaţia înaltă, cărora căuta

---

[1] *Biserica ort. română*, XXIII, p. 145.

[2] *Ibid.* 1891 pp. 432—3 şi *Episcopia Râmnicului în trecut şi acum* Bucureşti 1906, p. 426.

[3] Ureche, *Istoria Românilor*, III, pp. 341—2 Nr. 3.

[4] Iorga, *Studii şi documente*, XII, p. 192, Nr. 17; pe larg vezi studiul meu: *Viaţa bisericească din Ţara Făgăraşului.*

[5] Ureche, *o. c.*, VII, p. 323.

să le mulţumească printr'un dar al muncii şi averii sale agonisite. Tradiţia ne spune că biserica din satul Solonţ (jud. Bacău) a fost zidită la finea veacului al XVIII-lea, de Banul Iordache Pruncu, de origine din Ardeal.[1]

Multe din bisericile noastre din Ardeal sunt zugrăvite de meşteri zugravi veniţi din Ţara Românească, făcând în acelaş timp şi icoane pentru umilele căsuţe ale ţăranilor români, cari le căutau şi le preţuiau aşa de mult pentru mângăierea sufletului lor credincios. Popa Simion din Piteşti a zugrăvit bisericile din: Haţeg (unită, în 1777), Prislop (1782), Subcetate (1783), Barul-mic (1785), iconostasul din Denşuş şi Paroşeni şi altele, toate din judeţul Hunedoara. Simion din Craiova a zugrăvit bisericile din Apoldul-de-jos (1772) şi Poiana (1771). Zugravul David a lucrat la biserica Sf. Nicolae din Scheiul Braşovului (c. 1823), altul cu acest nume zugrăveşte biserica din satul Şebiş (jud. Bihor).[2]

Ştim, că mai toate cărţile bisericeşti din Ţara Românească erau oprite să intre în Ardeal. Ele însă pătrund şi prelucră sufletele după buna tradiţie seculară.

Un oarecare Ioan Chira când era la Bucureşti, la dumnealui Banul Ghica, în 20 Octomvrie 1785, cumpără cu 6 taleri o Evanghelie (tip. în 1775) şi o dă bisericii ortodoxe din Berivoiul mic, fostă moşie a Brâncovenilor.[3] Ioan Zamfir zis David din Teleki-Recea (jud. Făgăraş) cumpără pentru biserica din satul său, în 28 April 1792, un Antologhion (din 1786) din Sf. Mitropolie din Bucureşti, fiind de faţă Sava ieromonah zis Ioan dela această Mitropolie.[4] Învăţăturile lui Neagoe Vodă Basarab circulau prin Ardeal şi o copie a lor a făcut popa Sava Popovici din Răşinari în 1781 şi fiul său Daniil în 1809.[5] Mult cetita şi căutata carte populară Alexandria, venită din Ţara Românească a fost copiată în 1789, de Gheorghe Popovici Cucuian din Păuşe (jud. Bihor) şi de Teodor Popovici.[6]

---

[1] *Biserica ort. română*, XIV, p. 367.

[2] Vezi cartea mea: *Din istoria artei bisericeşti la Români*, I (sub tipar). Aici dau toată bibliografia privitoare la aceşti zugravi.

[3] Iorga, *Inscripţii ardelene*, II, p. 52 Nr. 90.

[4] *Ibid*, II, pg. 157 Nr. 539.

[5] *Bibl. Acad. Rom.* secţia mss. *etc.*, în *An. Ac. Rom.*, sect. ist. XXXVII p. 53.

[6] Iorga, *Faze sufleteşti şi cărţi reprezentative la Români.*

«Pildele filozofeşti», apărute în 1795 la Sibiiu, «s'au diortosit şi zătuit» şi de Rodul din sf. Episcopie a Râmnicului.[1]

Negustorii ardeleni în drumul câştigului lor prin Ţara Românească dăruiau ici colea, pe unde treceau, câte o carte bisericească. Aşa negustorul din Braşov, Gheorghe Nica dă bisericii din Pietrarii de sus (jud. Vâlcea) un Penticostar ce s'a tipărit la Râmnic în 1785.[2]

Avem o însemnare preţioasă pe un Octoih dela Blaj (din 1783) făcută de un călugăr amintit mai sus, care a fost martor al sfinţirii şi întroducerii în Sibiiu a episcopului Gherasim Adamovici: «Acest Octoih l-am cumpărat eu smeritul ieromonah Chir Ştefan Arhimandrit egumen sfintei lavre Tismanei din sud Gorj, care iaste cea mai întâiu tuturor mănăstirilor ţării rumâneşti, dela dascalul Ioan (Duma?) din tipografia Sibiiului, să-mi fie de cetanie în chilie, în 29 Iulie 1789. In cetatea Sibiiului fiind Arhiereu eparhiei Ardealului Kiris Kir Gerasim Adamovici, care s'a herotonit în 2 Iulie 1789 în Dumineca cea după Rusalii a tuturor sfinţilor, de Prea Sfinţitul păr. Mitropolit al Karloveţului, Moisiu, dimpreună cu episcopul Timişoarei Petru Petrovici şi cu a Varadinului, Ioan Ioanovici şi au intrat în ceatea Sibiiului Marţi în 31 Iulie 1789, iar în 7 august au slujit liturghie la biserica din Maier, a Dumnealui Hagi Constandin Pop, având efimeriu şi duhofnic pe Dimitrie ieromonah şi arhidiacon pe Nicolae, neluând până acuma nici o lăcuinţă».[3]

Am arătat mai sus, că Unirea cu Roma mai bine de o jumătate de veac n'a dat nici un rod cultural, n'a tipărit nici o carte bisericească şi că slujba în biserici s'a naţionalizat excluziv numai cu cărţile tipărite în Ţara Românească şi larg răspândite în Ardeal. După 1750 încep să apară la Blaj din ce în ce tot mai numeroase cărţi bisericeşti. Lumea ortodoxă, căci aceasta era marea majoritate, din Ardeal nu le cumpără, fiindcă le considera eretice şi stricătoare de suflete. Până târziu în veacul al XIX-lea, vlădicii uniţi dela Blaj, nu îndrăznesc să pună pe frontispiciul cărţilor bisericeşti ce tipăresc numele legii căreia aparţin, fiindcă aceasta condamna cartea să steie încă multă vreme în pivniţele tipografiei din Blaj. Trebuiau însă şi bani pentru ele,

---

[1] Bianu şi Hodoş, *Bibliografia românească*, II, p. 376 Nr. 590.

[2] *Arhivele Olteniei*, Craiova, I. p. 134, VI (1927) pg. 67–8.

[3] *Ibid*, I, (1922) p. 241. — Un antimis dela episcopul Filaret de Râmnic din 5 Iunie 1785. Iorga, *Inscripţii ardelene*, I, p. 301 Nr. XXI.

dar mai ales aderenţi prin ele. Şi atunci, după sistemul iezuiţilor, s'a recurs la falsificaţii, ca să se facă drum cărţilor din tiparniţele Blajului spre cele două Principate române. Aici însă au fost repede descoperite aceste falsificaţii stupide şi Mitropolitul Filaret dela Bucureşti intervine la Vodă, în 26 Martie şi 2 Aprilie 1793, ca să oprească cărţile uniţilor din Ardeal să mai treacă în Ţara Româneascâ.[1] In ce constau aceste falsificări, ne spune Mitropolitul Dositeiu într'o scrisoare, din 1796, adresată către Alexandru-Vodă-Moruzi:

«...Inştiinţăm Măriei Tale că încă din trecutul Noemvrie, aflând de vânzarea unor cărţi ce au venit dinlăuntru *dela Blaj tipărite, adecă patru tomuri cuprinzătoare de cele şapte taine bisericeşti, şi nişte Trioade şi Apostole, am intrat în cercetare şi văzându-le pline de veninul apusenilor, cum şi porţile de Trioade si Apostole spre amăgirea celor proşti, puse ca şi când s'ar fi tipărit în Râmnic, însă cu mare neghioble ca să se facă singuri de ruşine, că scrie că s'au tipărit în scaunul Râmnicului în zilele lui Nicolaie Vodă Mavrogheni Mavrocordat, Domnul Ţării Româneşti şi al Moldovei, fiind Mitropolit Filaret*;[2] şi la Trioade lipsă slujba sf. Grigorie Palama. De atunci dădesem poruncile noastre către preoţi să o facă ştiinţă a nu îndrăzni cinevaş să cumpere asemenea cărţi, şi ceice vor fi apucat să cumpere, să le dea înapoi şi să-şi ia banii. Acum vedem că tot se află aici de vânzare că, deşi au umblat să le treacă la Moldova, dar după pliroforia ce luarăm, înştiinţându-să stăpânitorii de acolo, au zis Consulului nemţesc ca să poruncească negustorilor de acolo, din partea aceea, să nu mai aducă cărţi de acolo de acum înainte. A dat deosebit şi stăpânitorul ţării luminate porunci pe la margini, Ispravnicilor şi Vameşilor, că nicidecum să nu lase cărţile de acolo să intre în ţara stăpânirii sale. Pentru care găsim şi noi cu cale ca să se dea luminatele poruncile M. Tale pe la Vameşii dela hotarele ţării, a nu ma îngădui să treacă acest fel de cărţi. Să se dea deosebit de ştire şi la cinstita Agenţie a Perţii chezariceşti ca să facă ştiinţă aceasta şi înlăuntrul la acei negustori ce se neguţătoresc cu aducerea acestor cărţi aici, spre a şti că nu mai sunt slobozi a aduce astfel de cărţi, şi pentru cele care se află aici să se

[1] Ureche, *Istoria Românilor*, V, pp. 16—6.

[2] Furnică, *Industria şi desvoltarea ei în Ţările Româneşti*, Bucureşti, 1926, pp. 88—91 Nr. 2.

poruncească Starostii de neguțători, ca împreună cu omul Mitropoliei, să meargă pe sub-cumpăt, și unde va - găsi cărți de acestea, să le pecetluiască, a nu să mai vinde, și a să trimite înapoi de unde s'au adus»...

Cu toate măsurile ce s'au luat, ca în Moldova să nu pătrundă aceste cărți, totuși pe diferite căi și cu mijloace caracteristice bisericii latine, ele apar aici. Episcopul de Huși Meletie, prinzând de veste, dă o circulară, în 1805 către preoții și credincioșii săi din eparhie, de următorul conținut foarte edificator:[1]

«...După datoria noastră cea păstoricească, nu lipsim a vă înștiința că în anul trecut s'au adus aicea din Ardeal patru cărți supt nume de «Theologhie dogmaticească», cuprinzătoare de ceale șeapte taine, tipărite fiind acolo; care dupăce s'au cercat, s'au aflat că sunt pline de socotealele ceale rele ale Apuseanilor, ce sânt împotriva maicii noastre Bisearicii Răsăritului, venin cu adăogire, cu care limba noastră cea moldovenească până acum nu s'au fost smreduit. Așijderea s'au mai adus și altă carte, ce să numește «Catehisis Mare», întru care la început, spre amăgirea celor mai proști, scrie cum că nimic nu are înpotriva dogmelor credinții și orânduielilor și obiceiurilor Bisericii Răsăritului, iar înlăuntru cuprinde împotrivă toate dogmele ceale răsvrătite ale Bisericii Apusului, pentru al căreia capul, carele este Papa, cu atâta obrăznicie și fără de nici o rușine neîntărit să întăresc, iar mai vârtos să răsvrătesc, că iaste tocmai cu Domnul nostru Isus Hristos; încă și altele de acest fealiu, unele de iznoavă alcătuite, precum sunt cele ce mai sus s'au arătat, iar altele după al lor socoteală stricate, precum sânt iarăși Trioadele[2] ce acum acolo s'au tipărit, dar la început cu vicleșug puse iarăși spre amăgire cum că sânt tipărite în Țara Românească, în episcopia Râmnicului, care și înși-vă dumneavoastră veți putea cunoaște din poarta cărții după nepotrivirea vreamilor vicleșugul lor și minciuna; la care Trioade spun că lângă altele ar fi scos și slujba Sf. Grigorie Palama, ca cela ce este foarte potrivnic latinilor»...

«Domnul țării Al. Moruza înștiințându-să și cu râvnă înfocată pentru pravoslavie oprindu-se au dat luminate porunci boierilor

---

[1] *Revista istorică*, IV, Iași, 1918, pp. 147—9.

[2] Toate cărțile aceste citate au apărut la Blaj în 1800—1804 cf. Bianu-Hodoș, *Bibliografia rom.* II, p. 420, 429—32, 449.

ispravnici, şi vameşilor şi căpitanilor de pe margini, ca să fie cu privighiare, şi nicidecum să nu sloboaze să între cărţi bisericeşti şi dogmaticeşti de peste hotar în Moldova, dar, fiindcă cei de acolo fac multe meşteşuguri spre aducerea lor, nu lipsim şi noi pe toţi... a vă sfătui ca să vă feriţi de cărţile ceale.. ce sunt tipărite acolo şi fără a fi încredinţate cu pecetea noastră nici singuri să le primiţi nici pe fii dvoastră a le ceti să nu-i lăsaţ'... fiind de suflet vătămătoare... ci vă îndestulaţi, precum părinţi noştri cu cărţile cele bisericeşti ce să tipăresc în Ţara Românească şi aicea în Moldova... Să ştiţi încă şi aceasta, ***că celce aduc cărţi de acolo, şi le vând prin ţară, ca să amăgească norodul, rump foaia cea dela începutul cărţii, ca să nu se cunoască că sunt tipărite acolo.*** Dar însă, de veţi lua seama la forma tiparului prea lesne veţi pricepe».

Pericolul invaziei cărţilor bisericeşti, cu falsificaţiile relatate, în Principatele româneşti e tot mai bine cunoscut şi să iau din toate părţile măsuri ca ele să nu se poată răspândi, căci de fapt cei cari ajutau clandestin răspândirea lor erau consulii catolici ai Austriei din Bucureşti şi Iaşi.

Iată ce scrie învăţatul diacon dela mănăstirea Neamţului Grigorie, viitorul mare Mitropolit al Ţării Româneşti, despre cărţile tipărite la Blaj, în prefaţa la traducerea Nichifor Calist Xantopolui, ***Tâlcuire pe scurt... la antifoanele celor 8 glasuri*** (tip. la Neamţu, 1817).[1]

«...Iară pentru cărţile Vlădicai de Făgăraş, Ioan Bob, care şi acestea sunt împotriva sf. Bisericii a Răsăritului a zice din noi cineva ceva, iaste de prisosit fiindcă precum în ***Istoria ce pentru neamul românesc*** tipărită în Buda, foia 336, să aduce, au apucat mai înainte un Profesor papistăşesc (Petru Maior) şi au zis: Că în câtă vreme au întors Ioan Bob pre cărţile lui Torneli în românie, mai bine ar fi făcut nişte roate. Mărturia aceasta dintre ai lor pre deajuns spre arătare netrebniciei Theologhilor celor din Blaj. Că ceia ce au zis acel profesor pentru cărţile lui Torneli, aceia să înţelege şi pentru toate celelalte. Că de lucra cu adevărat la roate, poate ajutând ceva omenirii, îşi lua vre-o răsplătire vremelnică dela Dumnezeu, iară acum cu aceleaşi şi lui, şi celor ce vor primi teologhiile lui, mai mult au adaus munca cea veşnică. Pentru aceia trebue,

[1] Bianu-Hodoş, *Bibliografia românească veche*, III, p. 192.

precum de alte cărţi streine şi credinţei noastre potrivnice, aşa şi de acele să ne ferim.

Iar de cărţile celor ce au fost cu noi şi acum dezghinându-se partea lor cu Latinii şi o au pus şi pentru aceia şi uniţi să numesc şi de acestea zic care de ei pentru dumnezeeştile dogme sau din limba latinească să tălmăcesc sau de izvoară se alcătuesc, fiindcă împotriva cuvintelor celor sfinte a dogmatisi se ispitesc, şi asupra sfinţilor Părinţi şi Dumnezeeştilor soboare şi Apostoleştilor Predanii se semeţesc, în tot chipul trebue să ne ferim ca de cele ce de Dumnezeu sunt urâte şi pre sufletele celor ce le ascultă depărtându-le dela ziditorul în perzarea cea veşnică le aruncă. Încă şi de cele bisericeşti care de ei să tipăresc, că aşa au făcut în Trioade, aşa în Liturghii, aşa în Molitvelnice şi în altele, ca schiopotând ci întru amândouă gleznele, ca popii ruşinii, nici popistaşi curaţi sunt, nici Răsăriteni nestricaţi. Că să ţin şi de cele ale Papii pentru părut oarecum ceva bine lumesc, şi de biserica răsăritului în oarecare rânduele, pentru obiceiul cel părintesc, numindu-se pe ei şi că sânt de credinţa grecească cea veche, ca cum a'tă credinţă au avut biserica Răsăritului mai înainte şi alta acum, o înşelare!»[1]

Astfel se înfierau tentinţele de prozelitism ale fraţilor uniţi dela Blaj de reprezentanţi autorizaţi ai bisericii ortodoxe din Ţara Românească şi Moldova, atât în veacul al XVIII-lea cât şi în al XIX-lea.

Vom continua, cu alt prilej, cercetarea relaţiilor bisericii româneşti ortodoxe din Ardeal cu Principatele române în veacul al XIX-lea, până la Şaguna, despre ale cărui relaţii cu cele două Ţeri române am vorbit într'o broşură tipărită în *Biblioteca Sămănătorul* din Arad, în 1925.

Preotul **Ştefan Meteş**,
Membru corespondent al Academiei Române
Directorul Arhivelor Statului din Cluj.

Studiul sincer şi loial al istoriei e cea mai bună pregătire pentru o politică înţeleaptă, prevăzătoare şi patriotică.

Contele de Mun.

---

[1] Vezi şi *Biserica ortodoxă română*, XVIII (1894—5) pg. 691—3.

Viaţa bisericească în Mitropolia Ardealului[1]
1925—1927.

A fixa cu precizie cadrele actuale ale vieţii noastre religioase ar fi o intreprindere grea, fiind cert, că ne găsim într'o epocă de transiţie, când vechile alvii ale vieţii sunt prea strâmte, neputând satisface nevoile spirituale de azi, iar noua viaţă încă nu şi-a fixat cadre definitive.

Celce trăieşte aproape de centrul pulsaţiilor vieţii religioase de azi şi vrea să desluşească rostul manifestaţiilor ei spirituale, constată, că epoca noastră se desemnează ca o epocă de creaţii mari şi pline de nădejdi.

Biserica, întemeiată de Domnul nostru Isus Hristos şi inspirată de Duhul sfânt, va şti desprinde din sbuciumul sufletesc al vremurilor noastre elementul permanent şi zămislitor de nouă viaţă, utilizându-l întru povăţuirea credincioşilor săi spre idealurile cele veşnice.

Nădejdile noastre îşi au temeiul în actuala înfăţişare a vieţii noastre bisericeşti din mitropolia Ardealului, pe care încercăm a o zugrăvi în raportul de faţă.

I. Activitatea centrelor episcopeşti.

Invrednicindu-ne Dumnezeu să avem azi cinci scaune episcopeşti în Mitropolia Ardealului, episcopatul este în măsură de a-şi îndeplini misiunea consacrată de tradiţie şi canoane întru renaşterea vieţii religioase a credincioşilor şi înălţarea Bisericii ca factorul cel mai important în domeniul spiritual.

[1] Fiind la sfârşit de an, credem că facem un lucru bun reproducând, măcar în parte, raportul general al Consiliului Mitropoliei Ardealului către Congresul mitropolitan care a avut loc la Sibiu, în luna Octomvrie a anului curent. Cititorii noştri îşi vor putea face o icoană clară despre viaţa bisericească desfăşurată în ultimii doi ani în cuprinsul Mitropoliei noastre. *Nota Red.*

Prea Sfinţiţii ierarhi în Sf. Sinod priveghează întru păstrarea credinţei, doctrinei şi disciplinei din biserică şi întru creiarea condiţiilor prielnice solidarităţii şi creştineştei vieţuiri a credincioşilor.

In eparhii P. S. Ierarhi se îngrijesc să nu se stânjenească unitatea sufletească, iar curentele de progres stârnite în diferite părţi, unde Duhul Domnului suflă, caută să le încadreze în alvia generală a vieţii.

Centrele episcopeşti cu tradiţie sunt pe cale de a deveni adevărate vetre de lumină, de studiu sacru şi de cucernicie, menite a radia influinţa lor binefăcătoare până la mari depărtări.

Menţionăm, că serviciile dela catedralele din centrele noastre eparhiale şi concertele religioase de o impresionantă măreţie, atrag pe creştini din cele mai mari depărtări, înălţându-le sufletele şi trezindu-le conştiinţa, că fac parte dintr'o imensă familie duhovnicească; iar predicile ce se rostesc cu asemenea ocazii — ca şi în fiecare zi de Duminecă sau sărbătoare — lărgesc orizonturile spirituale ale credincioşilor şi le dau putinţa să adâncească şi să fructifice mântuitoarele învăţături ale Evangheliei.

La Sibiu catedrala noastră a organizat primul pelerinaj al societăţilor „Sfântul Gheorghe" din cinci judeţe şi e pe cale de a organiza şi alte pelerinaje de credincioşi din eparhie înlesnind în felul acesta contactul imediat al acestora cu o viaţă religioasă superioară şi mai intensă care pulsează la centru.

Un program special de misionarism şi mai larg este în pregătire pentru catedrala din Sibiu — şi strădanii asemănătoare sunt la Cluj şi Oradea-mare.

Cu o deosebită satisfacţie aducem la cunoştinţa Măritului Congres, că institutele noastre teologice dela Cluj şi Arad încă s'au organizat pe baze academice sporindu-şi numărul anilor de studiu dela 3 la 4 şi nădăjduim, că Eparhia Caransebeşului va face în curând acelaş lucru. Dupăcum se vede Prea Sfinţiţii Chirarhi şi Ven. Consilii eparhiale supraveghează în deaproape pregătirea cât mai temei-

nică a clerului nostru, în conformitate cu postulatele vremii de azi, sporind şi numărul mijloacelor de educaţie şi învăţământ şi organizându-le pe acestea în vederea unei cât mai potenţate eficacităţi. Amintim de pildă, că biblioteca Academiei teologice din Sibiu a fost înzestrată anul din urmă cu o foarte importantă colecţie de cărţi, „Migne", care cuprinde toate operele Sf. Părinţi, în limba originală [greacă şi latină].

In şcoalele noastre teologice se munceşte sistematic şi cu râvnă. Un semn îmbucurător este şi acela, că profesorii şi studenţii Academiilor noastre teologice nu-şi limitează munca între zidurile şcoalei, ci coboară din când în când, în special la sărbători, şi în mijlocul poporului, săvârşind prin conferenţe şi concerte religioase o operă de misionarism care nu rămâne fără răsunet în sufletul poporului credincios.

De asemenea, foarte viu este răsunetul ce-l lasă în urma lor vizitaţiile canonice intreprinse de Prea Sf. Ierarhi prin oraşele şi satele noastre. Contactul nemijlocit al conducătorilor bisericeşti cu turma păstorită nu rămâne fără rezultate trainice: el întăreşte credinţa şi conştiinţa apartinenţii sufletelor la o Biserică vie, propoveduitoare.

O grijă deosebită poartă centrele noastre eparhiale pentru organizarea muzeelor bisericeşti, menite să adune şi să păstreze cu pietate relicviile scumpe ale vechii noastre culturi religioase.

Strădaniile chiriarhilor noştri se mai îndreaptă apoi către reînvierea, măcar parţială, a strălucitei vieţi spirituale, care a pulsat odinioară în aşa de numeroasele noastre mănăstiri cu cari au fost împodobite pe vremuri poalele Carpaţilor noştri şi pe cari urgia stăpânirilor străine le-a făcut să dispară. Astfel I. P. S. Mitropolit Nicolae a iniţiat restaurarea vechei şi vestitei mănăstiri brâncoveneşti dela Sâmbăta de sus. Şi pentruca sfântul lăcaş ce se va înălţa in mijlocul brazilor apărători de neam şi lege în vremuri de cumplită vifornişă, să fie jertfa de

mulţumită adusă lui Dumnezeu şi un omagiu adus cucernicului voevod creştin din partea întregului neam, I. P. S. Părinte a lansat o colectă în întreaga ţară. Daniile adunate până acum întrec de-abinele suma de trei milioane lei; — e o mărturie dintre cele mai elocvente despre jertfelnicia iubitului nostru cler şi popor, aşa de larg de inimă ori de câte ori este vorba de o grandioasă operă creştinească şi naţională.

Tot în răstimpul celor doi ani din urmă s'a ridicat la „Păltiniş", de-asupra Răşinarilor, în care-şi doarme somnul de veci marele mitropolit Andrei, un schit cu o bisericuţă şi cu o confortabilă casă de adăpost, menit să dea putinţă de reîntremare sufletească şi trupească preoţilor, profesorilor şi consilierilor dela Arhiepiscopia noastră, cari au „ostenit" în lucrul Domnului.

Astfel, dupăce Eparhiile Aradului, Clujului şi Caransebeşului îşi aveu şi până acum sfintele lor aşezăminte mănăstireşti, Arhiepiscopia noastră încă va avea în curând asemenea locaşuri de închinare.

II. Activitatea clerului pastoral.

Dela război încoace clerul nostru pastoral a ajuns la un reviriment moral vrednic de recunoştinţa bisericii. O mulţime de probleme nouă au răsărit ca din pământ, în faţa cărora clerul nu a stat desorientat, ci le-a atacat cu înţelegere şi entuziasm. Încă acum 8 ani s'a pornit înghegarea preoţimii noastre într'o mare Asociaţie, care poartă numele nemuritorului mitropolit Andrei Şaguna. Această asociaţie s'a angajat la o operă constructivă sistematică: la sf. altar, la păstorirea individuală şi colectivă, pe terenul răspândirii culturii în cercurile culturale, în şcoală, la catehizaţie, în asociaţii religioase de tineri şi reuniuni de femei, ca misionari în penitenciare, azile, garnizoane, la combaterea diferitelor plăgi morale din familie şi din societate şi la lupta împotriva sectelor, cari graţie apostolatului preoţimii noastre sânt într'o vădită decreştere.

O campanie mai intensă se desfăşoară în această privinţă în eparhia Aradului, unde sub directa supraveghere a P. S. Episcop Grigorie apare şi o bibliotecă poporală, a „Creştinului ortodox" constătătoare de mici broşuri de cuprins religios, sari prin preţul lor mic sânt deosebit de accesibile credincioşilor şi cari alcătuiesc un preţios ajutor şi pnntru preoţimea noastră în lupta spirituală ce o poartă cu sectele.

Congresele anuale ale Asociaţiei clerului sunt deosebit de importante prilejuri de lămurire a unor idei şi curente, de autoeducare şi, în acelaş timp, acte de apostolat la nivelul nevoilor vremii. Prin aceste congrese preoţimea noastră ajunge să cunoască şi să utilizeze ideile şi curentele cari preocupă viaţa spirituală a zilelor noastre. In plus, ele sporesc conştiinţa solidarităţii clerului nostru şi entuziasmul lui pentru opera de care este chemat s'o îndeplinească.

Dat fiind rostul superior al acestei• Asociaţii, ea este vrednică de toată solicitudinea şi de tot sprijinul autorităţii bisericeşti, pentru a-şi putea întinde activitatea ei binefăcătoare asupra întregii noastre Mitropolii.

Spre a ajuta clerului să se înarmeze cât mai bine cu cunoştinţele necesare ale unui rodnic apostolat, I. P. S. Sa Mitropolitul Nicolae trimite an de an preoţilor din arhidieceză opere ştiinţifice de valoare, în dar sau cu preţ convenabil, cum a fost cazul cu trimiterea operelor „Un păstor model" de Petrov, „La picioarele Mântuitorulni" de Huonder şi „Mai aproape de Tine, Doamne" de profesorul Dr. Gr. Cristescu.

Un foarte bun mijloc de înarmare spirituală al clerului nostru este şi presa bisericească. Servicii preţioase aduc în această privinţă organele noastre eparhiale „Telegraful Român" [Sibiu], „Biserica şi Şcoala" [Arad], „Legea Românească" [Oradea-mare], „Renaşterea" [Cluj], „Foaia Diecezană" [Caransebeş], precum şi „Revista Teologică" şi foaia poporală „Lumina Satelor" din Sibiu.

III. Apostolatul laic.

Problemele religioase ale vieţii de azi sunt atât de covârşitoare, încât nici un slujitor al lui Hristos, superior sau inferior, nu le poate monopoliza. De aceea în tendinţa vremii e o nobilă emulaţie de a se înfiinţa societăţi religioase de toate categoriile. S'ar părea unora că crearea astorfel de societăţi periclitează autoritatea factorilor de vocaţie ai bisericii şi prestigiul instituţiei sacre.

Dar crearea societăţilor religioase izvoreşte din spiritul democratic al religiei şi din emulaţia credincioşilor de a-şi lua partea de răspundere în slujba lui Hristos şi a deaproapelui.

De fapt reuniunile de femei [între cari amintim pe cea „a femeilor ortodoxe", cu harnica ei secţie dela Cluj], societăţile de temperanţă, cele pentru combaterea luxului şi a molimelor sociale, societăţile tineretului din organizaţia „Sfântul Gheorghe", etc. nu sunt altceva decât citadele în jurul sfintei noastre biserici, pentru aplicarea principiilor evanghelice la nevoile vieţii de azi.

Apostolatul laic are cel mai vast câmp de activitate, începând cu cercetarea regulată a sfintei biserici, cu mărturisirea şi cuminecarea, cu sprijinirea acţiunilor de filantropie creştinească, până la apărarea prestigiului bisericii şi al slujitorilor ei.

Ca o dovadă a importanţei organizării apostolatului laic amintim jertfele femeilor creştine cu ocazia serbătorilor mari pe seama celor din temniţe şi mai ales succesul moral al întroducerii, în Arhidieceză, a „Duminecii bolnavilor" — a doua Duminecă din Păresimi. Această inovaţie, pe urma căreia credincioşii aleargă în ajutorul bolnavilor cu rugăciunea şi cu milostenia, s'a dovedit un factor puternic de solidaritate spirituală cu toţi ceice se găsesc în suferinţă.

Prin munca de colaborare a clerului şi a credincioşiior în jurul înalţilor ierarhi viaţa religioasă din mitropolia noastră e în curs de progres evident.

Acest progres multilateral a fost constată şi de adunările eparhiale, iar Măritul Congres găseşte şi în acest raport măcar o privire generală asupra vieţii de azi, frământate de idei nouă, menite a alcătui patrimoniul nostru sufletesc de mâne.

IV. Participarea la mişcările interconfesionale unioniste.

Mărit Congres!

Tot mai mult se dovedeşte, că zdruncinările cumplite prin cari a trecut omenirea în ultimul timp au şi o parte bună. Pe urma lor lumea, împărechiată şi învrăjbită de individualismul exclusivist, îşi dă seama tot mai mult, că fără o colaborare frăţească şi fără o luptă solidară împotriva răului, nu se pot creia condiţii de viaţă mai bună şi nu se poate realiza nici măcar parţial idealul după care însetoşează sufletul omenesc. Iar această colaborare şi luptă solidară trebue să-şi aibă rădăcinile împlântate în pământul hrănitor al aceluiaş crez.

Această implacabilă necesitate a zămislit şi recentele strădanii organizate, de reunire a bisericilor lui Hristos. Intr'adevăr Biserica, fiind o instituţie de origine dumnezeiască este — mai mult decât oricare instituţie omenească — chemată să fie pilda vie a solidarităţii umane şi a unirii frăţeşti. Aceasta a şi fost dorinţa divinului ei întemeietor: ca toţi să fie una.

Iată pentruce silinţele celorce au organizat cele două puternice Asociaţii eclesiastice mondiale, cunoscute sub numele de „Life and Work“ [Creştinism practic] şi „Faith and Order“ [Credinţă şi organizaţie] nu pot fi privite decât cu simpatie.

Biserica ortodoxă, care se roagă neîncetat „pentru împreunarea tuturor“, nu-şi putea refuza concursul preţios la această grandioasă operă începută cu atâta entuziasm de cele două Asociaţii.

In chip firesc, Biserica ortodoxă română încă şi-a trimis delegaţii atât la conferenţa mondială pentru

creştinism practic, adecă pentru cooperarea frăţească a Bisericilor creştine pe terenul vieţii sociale, conferenţă ţinută la Stockholm în 1925, cât şi la Conferenţa pentru unirea bisericilor pe temelia credinţei şi organizaţiei, ţinută anul acesta din 3—21 August la Lausanne.

La Stockholm delegaţia română a participat sub înţeleapta conducere a I. P. S. Mitropolit Nicolae, iar la Lausanne Biserica ortodoxă română a fost reprezentată prin I. P. S. Mitropolit Nectarie al Bucovinei, ca delegat oficial al Sf. Sinod.

Mitropolia noastră, care urmăreşte deaproape mişcarea bisericească unionistă, încă şi-a avut delegaţii săi, cu titlul de informatori, la Lausanne, în persoana a părintelui consilier arhiepiscopesc Tr. Scorobeţ, păr. profesor la Academia teologică din Sibiu Dr. Gr. Cristescu şi a profesorului dela Academia noastră teologică Nicolae Colan.

Problema discutată la Lausanne fiind dp o importanţă covârşitoare, vrednică să fie cunoscută în cercuri cât mai largi, numiţii slujitori ai sfintei noastre biserici vor publica în curând o carte despre conferinţa mondială dela Lausanne şi despre problemele ei.

MIŞCAREA LITERARĂ.

Traducerea Părintelui **Grigorie** [Gala Galaction]: **Noul Testament,** tipărit în zilele M. S. Regelui României, Ferdinand I, cu îndemnul şi purtarea de grijă a I. P. S. Sale întâiului Patriarh al ţării D. D. *Miron*. Editura Institutului Biblic al Bisericii ortodoxe române. 1926 Bucureşti, Palatul Sfântului Sinod. Preţul broş. 75 Lei, leg. 100 Lei.

Anunţat de cu vreme şi aşteptat cu o sete pe cât de nestăpânită pe atât de explicabilă. Noul Testament în traducerea părintelui *Grigorie* a ieşit din teascurile tiparniţei. Evenimentul constitue un prilej de bucurie pentru tot creştinul în stare să aprecieze importanţa apariţiei unei asemenea cărţi.

Adevărat că Noul Testament a mai fost tradus în româneşte de mai multe ori. Şi unele traduceri sânt destul de recente. Toate sufereau însă de aceeaş meteahnă: for-

mală; suferiau sau de confuzie stilistică, sau de lipsa de culoare a unui vocabular de reportaj, sau de amândouă. Indeosebi epistolele pauline erau tălmăcite într'un limbaj, care uneori îţi sugera impresia că te găseşti în faţa unuia care „grăeşte în limbi". Incercarea credinciosului neiniţiat de a pătrunde senzul cuvintelor era deadreptul zădarnică. Ba în faţa lor era pusă la încercare până şi iscusinţa teologului. Şi nici nu e lucru de mirare, câtă vreme încă sfântul apostol Petru scria în a doua sa epistolie, [3, 16] că „în ele sunt lucruri cu anevoie de înţeles".

Cei însetoşaţi după dulceaţa şi înţelepciunea Cuvântului dumnezeesc erau în drept deci să aştepte Biblia într'o traducere, a cărei frază clară, nevăduvită de duhul arhaismului care miroasă a tămâie şi a cucernicie, şi care să desvălească tăinuitele adevăruri din slovele în cari tălmăcitori mai puţin iscusiţi au îmbrăcat propoveduirea trimişilor lui Dumnezeu. Lucrarea era deosebit de grea, fiindcă ea reclama ostenelile unui om înzestrat cu iscusinţa teologului erudit, şi cu a literatului de talent — plus cucernicia amândurora.

Dumnezeu ni l-a dăruit în persoana părintelui Grigorie Pişculescu, din a cărui strădanie s'a zămislit Noul Testament, în noua haină romanească.

Apariţia lui, în condiţii tehnice cari fac cinste institutului care l-a tipărit, am anunţat-o încă de astă toamnă în revista noastră — socotind-o ca un eveniment literar.

Şi aşa este. Constatarea o poate face oricare cititor „pedepsit întru a noastră limbă"... „şi de limba elinească având ştiinţă" — după cum se zice în prefaţa Bibliei dela Bucureşti [1688].

Cine va ispitì paginile Noului Testament în traducerea părintelui Grigorie, se va convinge uşor, că dela ediţia sfântului Sinod până la cea despre care vorbim cu acest prilej, este cale lungă..

Corectitatea literară [asta nu înseamnă robie!] a traducerii se îngemânează cu claritatea şi frumuseţea literară a stilului, care face lectura Cărţii — şi uşoară şi pasionată. Frazele de o limpezime cristalină, cu parfumul lor de cucernicie îşi îmbie darnice belşugul adevărurilor eterne.

Cine va mai îndrăznì să-şi scuze de-aci nainte lenea duhovnicească — necitind Scriptura Legii celei nouă, fiindcă „n'o poate cuprinde din pricina stilului confuz"?

Această scuză nu mai are temeiu. Părintele Grigorie a risipit-o.

Şi — cu toate acestea — traducerea Părintelui Grigorie Pişculescu nu e trimisă la propoveduire „cu aprobarea Sfântului Sinod". Ea e tipărită „cu îndemnul şi pur-

tarea de grijă a I. P. S. Sale întâiului patriarh al țării, D. D. Miron", care a cinstit-o și cu o frumoasă și lămuritoare prefață. In această prefață se spune, între altele, că „Sf. Sinod a hotărât ca traducerea acesta să fie publicată ca *ediție de probă*". Urmează „ca toți câți au râvna, puterea și căderea să citească, să adâncească și să explice Sfintele Scripturi — plecând dela fântânile originale — să studieze [această traducere] amănunțit și să-și facă observațiile și propunerile de modificare, demonstrate ca necesare.

„Toate aceste observații, propuneri de modificare, critici întemeiate... vor fi coordonate, desbătute și folosite. Pe baza lor, Sf. Sinod va putea, cu vremea, să stabilească și să aprobe un text oficial".

Iată pentruce ne îngăduim și noi câteva observații — cu toate cele spuse mai înainte.

Ni se pare că traducătorul a mers, pe alocurea, prea departe cu tendința de arhaizare a limbii:

Mt. 9, 28 „Grăescu-i lui" = „grăit-au lui" [Ed. Sf. Sin.]
Lc. 20, 25. „Atunci el rostit-a către ei" = „iar el le-a zis lor" [Ed. Sf. Sin.]
Lc. 18, 6. „Deci rostit-a Domnul" = „Și au zis Domnul" [Ed. Sf. Sin.
Lc. 14,13. „Betegi" =. „neputincioși" [Ed. Sf. Sin].
Efes. 1, 5 „potrivit bunei găsiri cu cale a voinței sale" = „după bunăvoința voiei sale". [Ed. Sf. Sin].

Pe de altă parte, cuvinte vechi, cari au trecut în patrimoniul limbajului bisericesc consacrat, au fost înlocuite uneori prin cuvinte nouă, cari nu mai miroasă a tămâie... [unele din acestea sunt chiar neînțelese de norod]:

Mt. 10, 8 „demoni" = „draci" [Ed. Sf. Sin.]
Mt. 11, 1 „să predice" = „să propoveduiască" [Ed. Sf. Sin.]
Mt. 12, 43 „spirit" = „duh" [Ed. Sf. Sin.]
Mt. 13, 3 „parabole" = „pilde" [Ed. Sf. Sin.]
Mt. 15, 28 „din ora aceea" „din ceasul acela" [Ed. Sf. Sin.]
Lc. 21. [titlu] «*parusia*» = „a doua venire" [Ed. Sf. Sin.]

Uneori cuvântul nepotrivit schimbă și înțelesul:

Lc. 20, 43 „scaun" = „așternut" [Ed. Sf. Sin.]
Ioan 5, 5 „pătimaș" = bolnav.
Lc. 23, 56 „mirodenii și *unsori*" = „miresme și miruri" [Ed. Sf. Sin.]

Eufemismele nu sânt folosite pretutindeni. Astfel la Mt. 21, 31 avem cuvântul „desfrânatele", iar în versul următor „curvele".

Exemplele le-am luat la întâmplare. Nu sânt deci singurele..

Fără îndoială toate aceste observații sunt „mărunțișuri" cari nu ating esențial valoarea lucrării.

Eu regret mai mult lipsa locurilor paralele, indicarea cărora ușurează în măsură covârșitoare osteneala exegetului — oricine ar fi el. Vorba „Scriptura Scripturae interpres" cuprinde un adevăr incontestabil.

Intr'o nouă ediție n'ar fi inutil să se indice, prin litere cursive, locurile citate din Testamentul Vechiu. Iar versificarea părților cu caracter poetic [mă gândesc la imnul iubirii creștinești din I Cor. 13 ș. a.] ar spori farmecul acestora. Acum 5—6 ani au apărut la München Evangheliile versificate integral. E prea mult. Frânturi potrivite pentru a fi așezate în versuri însă sânt destule, atât în Noul cât și în Vechiul Testament. Intreprinderea n'ar fi deci prea temerară.

Inc'odată: Traducerea părintelui Grigorie rămâne o faptă creștinească de o valoare escepțională și un eveniment literar tot așa de escepțional.

Dacă mi-am îngăduit aceste modeste observații, am făcut-o pentru a da ascultare conștiinței mele și îndemnului Celuice a trimis la propovedire traducerea părintelui Grigorie Pișculescu.

De încheiere n'avem decât o dorință: Dumnezeu să-i dea zile îndelungate, sănătate, putere și răbdare sfântă strădalnicului tălmăcitor al Legii celei Nouă, ca să ne poată îmbrăca și Legea Veche'n haină nouă românească.

Prof. N. Colan.

*

„Ce trebue să știe mirii", de *Arhim. Policarp P. Morușca*, Bibl. Gânduri Creștinești" Nr. 3. Sf. Mănăstire Hodoș-Bodrog. Prețul 10 Lei.

Poporul nostru poartă în suflet un anume fel de comori. Peste ele, școala oficială a vremii și mediul ambiant, neînțelegând aceste realități specifice, l-a făcut să trântească un capac de ladă de avar. O înțelepciune de veacuri, un imens fond inalienabil de moralitate, o fântână de religiozitate și o puternică dorință de mai bine, stau închise de frica suflului laic al vremii și poporul cu inima strânsă de durere nu îndrăznește par'că nici el să mai privească înlăuntru, de frică să nu-i dispară comorile. Dar îndată ce apare *cineva*, care-i știe spune ce ascunde și păzește, ce valoare au aceste comori și cum poate lucrà ca să înmulțească cu ele binele, smulge lăcatul și capacul din țâțâni și le aruncă departe...

Părintele Trifa, fără împărțirea „gratuită" de către ministere și fără impunere din vre-o parte, desface cărți în ediții repetate, ediții de zeci de mii de exemplare. In

„criza cărţii", poporul ceteşte enorm! Taina? E în rândurile de mai sus. Aproape de o sută de ani nu s'a mai scris pentru popor, aşa cum cere inima lui!

Părintele arhimandrit Policarp este pe aceeaş cale bună. Păstorind la ţară, cunoscând frumoasele datini, împotriva cărora „luptă" de câţiva ani „comoditatea" unora, şi cunoscând şi dezastrele, ce rezultă pe urma acelei comodităţi, scrie pentru popor *«Ce trebue să ştie mirii»*, carte cu sfaturi, mirezmuite şi îmbrăcate în autoritatea Sf. Scripturi, pentru salvarea şi întărirea familiei creştineşti şi româneşti, dând sfaturi, cum să se aleagă mirii, cum să se instruiască, să se *catehizeze* în timpul învoirilor, cum să priviască căsnicia şi datoria de a creşte fiii şi terminând cu necesarele rugăciuni şi poveţe de morală creştină. Scrisă cu suflet de creştin, aşa cum înţelege Românul acest cuvânt, va şi intra în sufletul lui; şi sămănătura nu va rămâneà fără de roadă, pentrucă poporul respectă şi ţine mult la celce întemeiază un adevărat cămin şi tot atât de mult la celce ştie să-i stea într'ajutor cu sfatul.

Pentru a culege o impresie, am întins-o nepăsător unei domnişoare funcţionare. Abia a cetit câteva rânduri şi a exclamat: „Scrisul ăsta mă robeşte; de unde mi-o pot procura?" Aceasta exclamare era pentru mine un indiciu, că „Ce trebue să ştie mirii" a făcut şi va face să se deschidă lada cu comorile sufletului românesc. Şi dacă poporul aruncă lăcatul şi capacul de pe lada cu comorile, cei *unii* să alunge şi ei „comoditatea" şi să ajute la înmulţirea binelui, punând în lucrare mai departe acele comori.

Gh. M.

*

Situaţia actuală de drept bisericesc a Bisericilor ortodoxe răsăritene (Supliment la dreptul Bisericesc oriental de *Dr. Nicodem Milaş*, ediţia a III-a Belgrad), de *Dr. Radovan N. Kazimirovici*, profesor universitar în Belgrad. Traducere pe limba română după originalul sârbesc făcută de *Uroş Kovincici*, protoiereul ort. sârbesc al Aradului şi *Dr. Nicolae Popovici*, prof. la Academia teologică din Arad. Tiparul tipografiei Diecezane ort. rom. din Arad. 1927. Pagini 116 în format mare. Preţul Lei 45.

S'a vorbit adeseori despre lipsa cunoaşterii reciproce mai de-aproape a vieţii din diferitele biserici ort. particulare. Lucrarea prezentă aduce contribuţii preţioase pentru înlăturarea acestei insuficienţe din viaţa bisericii ortodoxe. Se expun în ea istoria recentă a situaţiei de drept bisericesc şi schimbările din organizaţia bisericească, rezultate în urma modificărilor politice de după răsboiul mondial, fiecare biserică particulară având capitolul ei special. Astfel lucrarea aceasta poate fi considerată şi ca un capitol ultim la istoria Bisericii ortodoxe universale.

Se tratează nu numai despre cele 12 biserici autocefale, ci și despre cele autonome [cehoslovacă, filandeză, cea din Creta, estonă și cea din America] precum și despre cele a căror organizație încă n'a fost recunoscută formal ca independentă sau autonomă [ucraineană, albaneză, letonă, livană și cea din Grusia]. La sfârșitul lucrării ni se dau câteva considerații interesante asupra congresului panortodox din Constatinopol, ținut în anul 1923 precum și despre problema viitorului sinod ecumenic.

Prin acest conținut interesant și bogat cartea se recomandă de sine. Se poate comanda la Păr. Dr. Nicolae Popovici, profesor la Academia teologică din Arad, la Librăria diecezană din Arad, precum și la alte librării dela centrele eparhiale din țară. La comenzi se va trimite prețul de Lei 45 plus pentru porto 5 Lei.

*

Teodor M. Popescu: **Sfântul Atanasie.** *Patriarhul Alexandriei.* Conferință rostită cu prilejul serbării patronului Facultății de Teologie din Chișinău. 1927. Ianuarie 18. — Chișinău „Cartea Românească". 1927. Pag. 17 în 8°.

Sufletul omenesc are posibilitatea de a îmbrățișa întotdeauna cu însușirile sale, fie printr'o privire sinoptică retrospectivă, fie prin procesul de abstracțiune psihologică, atât viața unui personaj istoric oarecare, ori cât de îndelungată ar fi fost ea, cât și mai ales activitatea ori cât de complexă, variată și multilaterală ar fi, în caz că ele sunt studiate și cunoscute. Expunerea sinoptică este împreunată cu mai multe greutăți, decât cea „de lonque haleine".

Căci dacă e greu pentru cineva să facă harta Europei pe o foiță de țigară, așa fel însă ca să se poată distinge cu ușurință situația geografică a diferitelor țări cari o compun, tot astfel nu e ușor să cuprinzi, vorbesc impersonal, în cadrul îngust al unei conferințe, oricât de măiestrită ar fi ea, viața și activitatea unui Sfânt Părinte al bisericii, dar mai ales când ele sunt ale sfântului Atanasie, patriarhul Alexandriei. „Ar fi să nedreptățesc pe marele nostru patron.... zice autorul, dacă n'aș mărturisi din capul locului, că ceeace se poate face în câteva cuvinte.... vorbind despre un sfânt ca Atanasie, va fi mult mai puțin decât istoria vieții acestui om [pag. 1] „Pentru-că istoria sfântului Atanasie este istoria unei întregi epoci, a unei mari și grele răspântii în viața lumii și a bisericii, e istoria unui crez, a unei doctrine, a cărei importanță depășește și covârșește ființa unui om. Atanasie domină cu strălucire și vigoare toată aceasta mare epocă și doctrină" [pag. 2]. „E imposibil să-i redăm aci amănuntele unei păstorii de 46 ani agitate zi și noapte, cu sacrificii mari și pericole de moarte" [pag. 7].

Secolul al IV-lea al erei creştine e cel mai sbuciumat şi cel mai furtunos, secol de mari prefaceri pentru imperiu şi pentru biserică. E secolul inaugurat de împăratul Constantin, frământat din cauza lui Arie şi a învăţăturii sale, secolul care produce pe Atanasie şi e dominat de El:

Se face biografia sfântului Atanasie, se arată rolul însemnat, ce l-a avut el în sinodul din Nicea, contribuţia ce a adus-o în combaterea ereziei ariane, în formularea învăţăturii celei adevărate asupra consubstanţialităţii Fiului cu Tatăl. Paternitatea lui „omousios" îi revine de fapt şi de drept. Dar această paternitate i-a atras ura de moarte a Arienilor, suferinţele îndurate din partea lor, ca arhiepiscop vreme de 46 ani. „Aproape jumătate din anii episcopiei, el e un rătăcitor pe drumuri străine, în trei continente, sau în deşerturile Egiptului, ascuns odată până şi în monumentul funerar părintesc, continuu alungat sau continuu nevoit să fugă, urmărit de ura celor cari aveau sete de moartea lui. Patru împăraţi îi fac parte de cinci exiluri". Numai viaţa sfântului apostol Pavel mai este aşa de agitată.

Sfântul Atanasie e părintele ortodoxiei. Dar afirmaţia că el e pentru ortodoxie ceeace e Augustin pentru romano-catolicism şi Luther pentru protestantism este hazardată şi deroagă noţiunii „ortodoxie".

Citez câteva din concluziile cu care îşi încheie autorul conferinţa sa asupra Sfântului Atanasie, care concluzii, cred, constituesc adevărată achiziţie pentru organul nostru aperceptiv.

«*Un Egiptean* e Atanasie, în înţelesul plin şi frumos al cuvântului, e întruparea temperamentului şi caracterului egiptean. Un om cu suflet de foc, aprins de ideal, ca cerul Egiptului de soare, un caracter robust şi solid ca piramidele Egiptului".

„Un Egiptean prin fire şi un *grec* prin cultură, discipol de filozofi elini, ca toţi alexandrinii, un idealist platonic şi un realist aristotelic, mânuitor îndemânatec al raţiunii şi al cuvântului, dialectician şi scriitor însufleţit *al unei cauze mari.* Aceasta era însă *creştină.* Un *creştin* e Atanasie în plus şi mai mult ca orice un creştin de structura lui Pavel şi încă un ierarh ca cei puţini". „Nu-i putem da nume mai potrivit şi mai frumos, decât numindu-l ceeace este: un creştin adevărat şi un adevărat ierarh, *creştin şi ierarh de caracter*». „Un uriaş într'un omuleţ, un apostol evanghelic într'un Egiptean elenizat, şi aş zice scurt *un om,* care a ştiut pentruce trăieşte, care a ştiut ce voieşte etc. Un om care a ridicat viaţa la înălţimea unei minuni. Un om întreg *al datoriei*».

Aspice et fac secundum exemplar! *I. B.*

CRONICĂ.

P. S. S. Păr. Ep. Roman al Orăzii a împlinit 75 de ani. Şaptezeci şi cinci de ani, pentru un om ca P. S. Părinte Roman, nu însamnă numai o viaţă întinsă până la ademenitoarea vârstă pentru noi cei tineri, ci şi o luptă continuă, dârză cu întunerecul, cu duhurile neastâmpărate ale vremii sale, dar pe care a câştigat-o, încununat de glorie.

Născut la 1852 (Dec. 6), leagă duhul a două revoluţii mari, decisive pentru neamul nostru: (1848 şi 1918) Severul monah şi agerul profesor de teologie are cerc de manifestare prea strâmt pentru sufletul lui de luptător chiar şi atunci, când i se încredinţează creşterea a sute de candidaţi la preoţie şi dascălie ca director al seminarului din Arad; îi mai trebue o catedră şi pentru poporul din Ardeal şi chiar de dincolo, «Tribuna» vestită şi «Biserica şi Şcoala». Dar în Ardealul robit, un om cu ochii deschişi, cu sufletul aprins, cu energii nesecate, când vedea că lupta de pe terenul cultural se mută pe cel economic, trebuia se creieze şi concentreze forţe şi în această parte: pentru a a scoate ţărănimea mărginaşe din gheara răpitoare a capitalului străin, înfiinţează puternica bancă «Victoria» din Arad, străbătând însuşi satele ca să adune capitalul societar. Până în 1917 n'a părăsit nici unul dintre punctele, de unde începuse să dicteze mai din tinereţe. — Atunci, Cerul i-a hărăzit o nouă muncă. Investmântat cu o nouă autoritate şi nouă răspundere, ca vicar epicopesc de Oradea trebue să ducă însuş pe melegarile acelea suflul zilelor trăite până atunci, căci se apropiau nori grei, furtună mare şi Cerul voia să aibă acolo un om de greutatea vremii.

Când au început a se arăta razele soarelui, răsărind pe plaiurile noastre, învie vechea episcopie a Orăzli şi neobosit o ia pe drumul, indicat de Şaguna. Academia teologică, tipografie diecezană, organ de publicitate, concentrare de forţe tinere, capabile, palat episcopesc, cămin preoţesc, răsar tot una după alta. Şi nu putem şti dacă nu ne mai suprinde cu ceva.

In vremea cea nouă aduce experienţa şi înţelepciunea câtigată în ani, în frământări apuse, dar pline de învăţăminte. Şi dacă «politicianii» l-ar înţelege, — «Zilele trăite» ar putea aduce multă îndreptare cu povaţa lor. Dreapta îi este ruptă de bomba lui Max Goldstein, dar cu sufletul său conduce şi comandă încă încunjurat de aceeaş dragoste a clerului şi a poporului şi dorim să comande, cu roade, ca până acum, încă «întru mulţi ani»!

Clerul şi poporul, biserica noastră întreagă, l-a sărbătorit după vrednicie în ziua de 6 Decemvrie cor. Este un omagiu pe care i-l aduce poporul român viteazului său străjer dela marginea apuseană a Ţării.

*

Sărbătorirea P. C. S. păr. prot. Dr. Gheorghe Popovici din Lugoj. Bărbatul cu vederi largi, omul iubitor de carte temeinică, omul pururea gata de luptă şi neînfrânt în lupta pentru mai bine, preotul cu caracter integru cucernic şi râvnitor pentru preamărirea Domnului la altarul bisericii noastre, protopopul cărturar, membru al Academiei Române, P. C. S. păr. *Dr. Gh. Popovici*, împlinind 40 de ani de activitate publică, în zilele de 13 şi 14 Noemvrie, ziua instalării sale de protopop a făcut să tresară de bucurie nu numai întreg Banatul, ci şi pe toţi Românii, cari i-au auzit de nume şi de fapte. Întreg episcopatul ortodox român, guvernul, corpurile legiuitoare, Academia, şi mulţime de mireni şi preoţi, dacă n'au putut participa, au ţinut să-l felicite. Şi în adevăr a meritat, şi felicitările şi grandioasele manifestări ale preoţimei tractuale şi ale societăţilor şi poporenilor lugojeni! — Munca sinceră, devotată, izvorâtă din dorinţa de progres a neamului şi a bisericii, rămâne deapururea puterea, care înalţă şi pe indivizi.

Il rugăm deci să ne dea voie şi nouă celor tineri să-i dorim încă ani mulţi şi cu roadă binecuvântată. *Gh. M.*

Note şi informaţii.

Cu prilejul congresului studenţesc ţinut de curând la Oradea-Mare s'au înregistrat incidente dintre cele mai regretabile: studenţimea instigată de unii politiciani, spun ziarele — şi le credem — şi provoacă de trimişii speciali ai „ebrediştilor" dela Budapesta, spun tot ziarele — şi iarăş le credem — s'a dedat la turburări, bătăi şi devastări, cari i-au răpit congresului caracterul solemn şi rodnic al unei manifestări naţionale cum trebuia să-l aibă, împrumutându-i unul şi dezonorant şi nerodnic.

Nu sunt studenţii de vină? Evident nu ei sunt nici primii nici cei mai mari vinovaţi. Faptele lor au fost provocate.

Dar oricât de tineri ar fi, ori câte bune intenţii şi oricât entuziasm naţional ar avea, cei câţiva ani de experienţă şi de dibuire pentru a-şi fixa un drum în viaţă ar fi trebuit să le deschidă ochii asupra adevărului, că politicianii nu odată i-au întrebuinţat ca unelte spre scopuri nu prea laudabile, iar străinii nu odată i-au provocat — pentruca pe urmă, cu răspunsul studenţilor, să meargă la Liga naţiunilor.

Geamurile şi capetele sparte le plăteşte ţara şi tot ea — săraca! — plăteşte şi prostul nume ce i-l trâmbiţă ungurii în străinătate.

Fiindcă congresul studenţimii adunate la Oradea-Mare a fost — se pare — cel mai furtunos din câte s'au pomenit

în ţară, el va fi credem şi cel mai eficace în lecţii cu privire la viitor.

Problema fiind de-o importanţă naţională, vom reveni asupra ei în curând mai pe larg.

*

In numărul de faţă al revistei noastre publicăm sfârşitul atât de interesantului studiu istoric „Relaţiile Bisericii Româneşti ortodoxe din Ardeal cu principatele române în veacul al XVIII-lea", datorit distinsului nostru calaborator Preot Ştefan Meteş, membru corespondent al Academiei Române.

Lucrarea părintelui Şt. Meteş va apărea în curând şi în volum. Anunţăm acest lucru pentru stimaţii noştri cititori cari vor voi să aibă aceastâ lucrare. O pot comanda la administraţia „Revistei Teologice".

*

Tot mai dese sunt veştile despre refacerea materială şi morală a Italiei fasciste. Mai ales morală. Astfel noul proiect al codului penal italian prevede pedepse dintre cele mai aspre pentru oricine va aduce o vătămare vieţii religioase-morale a cetăţenilor.

Dispreţul sau vătămarea religiei se va pedepsi cu temniţă până la trei ani.

Ceice vor publica sau vor răspândi scrieri pornografice vor fi pedepsiţi cu amendă până la suma de 50,000 de lire! Nu sunt cruţaţi de rigorile legii nici ceice vor continua cu obiceiul urât al înjurăturilor şi vorbelor necuviincioase la adresa celor vii sau a celor morţi.

Adulterul se va pedepsi cu închisoare până la trei ani. Cât despre beţie, ea nu va mai fi socotită ca o împrejurare atenuantă în judecarea unui inculpat, ci ca una agravantă.

Incă un prilej să ne întrebăm:

Când se vor lua la noi asemenea măsuri de salubritate morală?

*

«Universul» dela 31 Octomvrie cor. împărtăşeşte publicului românesc fotografia unei grandioase biserici româneşti din Lwow (Polonia). Ce bine, că învăţăm să ne mai cunoaştem pe noi înşi-ne şi din laturea celor bune!

*

Mişcarea antialcoholică prinde şi la noi în ţară. S'au început întruniri de acest fel. Remarcăm congresul antialcoholic dela Cernăuţi. Şi ne bucură. Mai bine mai târziu, decât niciodată!

*

De o bucată de vreme «Lumina Satelor» şi «Revista Teologică» dau fragmente din opera misionară a propoveduitorului indian Sandhu Sundar Singh. Nu ştiu pe cine n'a captivat simplitatea mişcătoare şi plină de căldură şi sinceritatea apostolică a propoveduirii lor! Isus Hristos Domnul a ridicat un nou apostol şi s'a arătat lui pentru a duce Evanghelia la biruinţă în vremile noastre şi acolo, unde creştinii nu mai au destul foc pentru a o duce. Dar poartă Domnul grije! Numai cât să nu se ia împărăţia dela noi şi să se dea altor neamuri; să nu fie o mustrare a Domnului!

Doamne, ridică apostoli şi dintre noi! *Gh. M.*

*

Din străinătate.

— Mariaviţi din Polonia (un arhiepiscop, 3 episcopi, 30 preoţi, 500 călugăriţe, 100,000 credincioşi) au respins primatul papal şi celibatul şi stau în tratative cu biserica ortodoxă, la care doresc să treacă.

— Banul lui sf. Petru a adus la Roma în anul 1926 nu mai puţin decât formidabila sumă de 8,105.622.22 Lire (cam 80 milioane de lei) faţă de 6,334,269,8 de Lire (cam 60 milioane lei) din anul 1925. In frunte stau: Olanda cu 2,476,147,50 Lire, Franţa cu 1,750,274 Lire şi America cu 1,048,473 Lire.

— In Europa s'a şters pedeapsa cu moarte în România, Olanda, Svedia, Norvegia, Elveţia, Austria, Portugalia; în Danemarca, Finlanda, Letonia, Ungaria, Ceho-Slovacia se are în vedere ridicarea acestei pedepse. In Belgia din 1864 numai un individ a fost condamnat la moarte şi executat.

— Biserica nestoriană a avut în secolul trecut 100,000 de credincioşi, iar în prezent mai are numai 10,000 de suflete. Capul ei, care se numeşte „Patriarhul Orientului", e un tânăr de 17 ani şi actualmente studiază teologia în Anglia. Patriarhul se alege totdeauna din familia antecesorului său; poate fi deci şi minor. Biserica anglicană a acordat ajutoare considerabile Nestorianilor.

Sumarul „Revistei Teologice“ pe anul 1927.

Studii şi articole.

Mișcarea literară [Dări de seamă].

Cronica bisericească culturală

Diverse

Dela Asociaţia clerului „Andreiu Şaguna"